

**Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування**

**Актуальні дослідження правової та
історичної науки**

Випуск 3

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

17 травня 2018 р.

**УКРАЇНА
Тернопіль
2018**

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 3): матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 3 (м. Тернопіль, 17 травня 2018 р.). - Тернопіль, 2018.- 103 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції включаються до наукометричної бази даних "PIHC/RSCI".

Адреса оргкомітету:
46010, м. Тернопіль, а/с 1079
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**ІНСТИТУТ СУПЕРФІЦІЮ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ І ЙОГО
ЗАСТОСУВАННЯ В ПРАВІ УКРАЇНИ**

Городна Софія Володимирівна

студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Постановка проблеми. Сам термін “суперфіцій” був створений і введений в речовому праві Стародавнього Риму. В сучасному світі вивчення даної теми є актуальними саме через те, що як нам відомо, історичне походження і розвиток українського права традиційно пов’язані з римською правовою доктриною. Інститут суперфіції в праві України був рецепційований з римського права. Тобто можна сказати, що речове право Риму стало фундаментом започаткування приватного права на чужі речі в Україні. Питанням започаткування і розвитку суперфіцію в Римі та його рецепції в Україні займались вчені Нерсесов Н., Саяпіна І., Барон Ю., Харитонов Е., Цюра В. та інші. Однак потрібно і далі вивчати цю тему, адже незважаючи на те, що її досліджували багато науковці, залишилось чмало нерозкритих питань, на які потребують наукового розв’язання.

Мета статті – дослідити зміст та поняття суперфіцій за римським приватним правом та особливості його рецепції в праві України.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб розпочати певні дослідження, потрібно сказати що означає термін “суперфіцій”, де зародився і як розвивався. Отож, суперфіцій – це відчужуване і спадкове право на користування певною будівлею, що зведена на чужій землі [7]. Дане право було створене в Стародавньому Римі, а згодом рецепційоване в інші країни Європи і в Україну. В сучасному українському праві суперфіцій – це право користування чужою земельною ділянкою для забудови, окремий вид прав на чужі речі, яке затверджене в Цивільному кодексі України в 34 главі.

У римському праві була розроблена ефективна система користування чужою землею для сільськогосподарських потреб – довгострокова (вічна) спадкова оренда землі (емфітевзис), спрямована у першу чергу на захист інтересів сільськогосподарських товаровиробників

і, головне, на стимулювання обробітку значних земельних площ шляхом надання широких за обсягом повноважень та суттєвих пільг. Ця система виявилася настільки вдалою, що згодом без істотних змін була запозичена практично усіма європейськими державами, а також у дещо зміненому вигляді й Україною [8].

Утвердження права приватної власності на землю обумовило виникнення різновидів прав на чужу землю, розвитку довгострокової та успадкованої оренди, оскільки землеволодільці не могли тільки самі обробляти землю. Однак договірна оренда не могла повністю забезпечити захист інтересів орендарів від посягань третіх осіб. Тому претори виробили спеціальні позови для того, щоб захистити права тих, хто орендував землю. У результаті цього, договірна оренда перетворилась на право користування чужою землею. При цьому використовували досвід сусідніх народів (Греції, Єгипту, Карфагена), де вже широко застосовувалися права користування чужими землями. На основі договору оренди та прав на землю з часом виник новий правовий інститут користування чужою землею – *emphyteusis* (емфітевзис) як інститут користування чужою землею для сільськогосподарського обробітку, що вважався необмеженою строком орендою. Ця оренда надавала право на річ, що захищалося спеціальним позовом.

Предметом суперфіцію, насамперед, виступає право на будинок або іншу будівлю, зведену на чужій земельній ділянці. Разом з тим виправданим здається поширення цього поняття на інші об'єкти, тісно пов'язані із землею, але такі, що не мають безпосереднього сільськогосподарського призначення. Наприклад, слухним є визнання такими, що ґрунтуються на суперфіції, прав на дерева, залізничні колії та інші споруди, які знаходяться на чужій земельній ділянці [4, с.285]. Однією із ознак суперфіцію є те, що предмет і об'єкт ототожнюються. Зміст цього речового права полягає в тому, що суперфіціарій має практично необмежене право користування будівлею, спорудженою або придбаною ним на чужій земельній ділянці на підставі суперфіцію. Суперфіціарій міг передати своє право іншим особам, склавши відповідний заповіт або уклавши договір. Суперфіціарій для захисту свого права користувався "*actio in rem*" (так звана "діяльність запам'ятати"), подібним до того, що може подавати власник. У даному випадку такий позов іменується "*actio de superficie*". Захист здійснювався за допомогою

“actioactio utilis” (корисна діяльність) або як його ще іменують – “actio ad exemplum”, суть якого полягає в тому, що в кожному новому випадку, який стався, претор, коли вважає це за необхідне, поширює на нові відносини аналогічну формулу, що вже застосовувалася, або дає модернізовану формулу, порівняно з її колишнім призначенням, для цивільного або преторського позову. Суперфіцарій ніяк не міг подати речовий позов на власника земельної ділянки. Він міг користуватися зведеною будівлею на свій розсуд і отримувати з неї доходи, що надходять в його власність [5, с. 230]. Суперфіцій в юридичному сенсі є речовим, відчужуваним і успадковуваним правом користування будівлею на чужій земельній ділянці за плату [3, с. 129].

Отож, упродовж тривалого часу тема, яка стосується права на земельну ділянку та на рухомість, замовчувалася українськими цивілістами саме через те, що у цивільному радянському періоді так само як суперфіцій, права на чужі речі не були врегульовані і не регулювались. Якщо дивитись з точки зору практики, то суперфіцій використовувався вкрай обмежено. Його введення в повсякденність так і не було реалізовано. У 60-х роках ХХ століття не було передбачено ні прав на забудову, ні суперфіцію, а можна було тільки отримати право на постійне користування ділянкою землі, яка надавалася лише під забудову. Однак за останні десятиліття інтерес саме до речового права різко зріс, що зумовлено поступово відмовою від тих конструкцій права забудови, на яких ґрунтувалося радянське цивільне право, і поверненням до прав на чужі речі, відомого ще з давньоримських часів.

У 90-х роках ХХ століття відбулися певні зміни, які не оминули і прав щодо земельних ділянок, відведених під забудову, які належали державі. Поступово почали скасовуватись обмеження висотності і розмірів житлових будинків. Тому будинки як об'єкти права стали значною цінністю. Однак право на земельну ділянку залишалось поза правами власника житлового будинку. Внаслідок цього склалася нетипова для права (коріння якого для всіх правових сімей пов'язане з римським правом) ситуація, коли право на ділянку землі не визначало прав на будівлю. Більш того, право на будівлю виявилось більш важливим, ніж право на земельну ділянку, яке слідувало за будівлею і являло собою, по суті, суто номінальне право. Однак антураж єдності державної власності на землю зберігався. Коли в дію увели новий ЦК України, то суперфіцій

та інші незатребувані правом радянського періоду права на чужі речі відновились. За ст. 407-417 ЦК та 102-1 ЗК України емфітевзис та суперфіцій є правами на користування чужою земельною ділянкою: емфітевзис – для сільськогосподарських потреб; суперфіцій – для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших споруд і будівель, надане власником земельної ділянки іншій особі [1; 2]. Суперфіцій може відчужуватися як за відплатними, так і безвідплатними цивільно-правовими угодами, бути предметом застави (іпотеки) або передаватися в порядку спадкування. Заповіт може бути підставою встановлення суперфіцію у разі наявності у ньому заповідального відразу [6].

Не дивлячись на те, що в українському законодавстві з'явився суперфіцій, який мав свої плюси, його набуття особою викликає такі запитання, на які в більшості випадків не можна дати відповіді. Насамперед, сама суть цього права була змінена в порівнянні з її давнім аналогом. От якщо давньоримський суперфіцій являв собою право на зведення та експлуатацію будівлі на чужій земельній ділянці, то українське право його розуміє як право користування чужою земельною ділянкою. В українському законодавстві суперфіцій мав обмеження. Ця ознака не була притаманна суперфіцію в часи Стародавнього Риму. Відповідно до ч. 5. статті 413 ЦК України строк користування земельною ділянкою державної або комунальної власності для будівництва не може перевищувати 50 років. Звичайно, таке регулювання породжує масу проблем, пов'язаних зі строком будівництва (зведенням об'єкта) та експлуатації нерухомості, оскільки ці строки не можуть бути короткими. Для нерухомості 50-річний строк назвати тривалим – недоречно, оскільки навряд чи можна розраховувати в сучасних реаліях на те, що нерухомість зводиться швидко і має служити менше 50 років. Суперфіцій може належати одночасно двом і більше особам. При цьому, безумовно, саме суперфіційне право поділу не підлягає, а лише передбачається можливість спільного користування земельною ділянкою, наданою під забудову одночасно двом і більше особам (наприклад, у разі виникнення з підстав, передбачених законодавством, права спільної власності на зведену будівлю (споруду).

Висновки. Отже, суперфіцій – це окремий вид прав на чужі речі. Поява у правовому полі України суперфіцію зумовлена відтворенням

традиції романо-германської правової системи, яка заснована на рецепції римського приватного права. Носій суперфіцію має лише право забудови чужої земельної ділянки; за цим правом, використовуючи своє право на забудову, носій суперфіцію стає власником будинків (будівель). Основними законодавчими актами що регулюють даний правовий інститут є Цивільний Кодекс України та Земельний кодекс України. Регулювання суперфіцію українським правом та правом, яке існувало в Стародавньому Римі істотно відрізняється, оскільки українське право має ряд норм, які не дозволяють у повній мірі належно використати це право в сучасних умовах.

Література:

1. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV
2. Земельний Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III
3. Барон Ю. Система римського громадянського права. – С.-Пб., 1908. – Вып. 2. – Кн. 3: Вещные права. – 436 с.
4. Дернбург Г. Пандекты. – М., 1905. – Т. 1. – П. 259. – пр. 5 і 6. – 750 с.
5. Римское частное право: учеб. / науч. ред.: И. Б. Новицкий, И. С. Перетерский. – М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1948. – 360 с.
6. Нікітенко В. Суперфіцій як різновид речового права на чужу річ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yuradnik.com.ua/superfitsiy-yak-riznovid-rechovogo-prava-na-chuzhu-rich/>
7. Орач Є.М., Тишик Б.Й. Основи римського приватного права. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z001_page_57.html
8. Саяпіна І. Емфітевзис. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yuradnik.com.ua/stati/emfitevzis/>

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ РЕГІОНАЛЬНИМИ ПРЕДСТАВНИКАМИ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ

Снігур Микола Васильович

*студент I-го курсу юридичного факультету Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

Боднар Сергій Богданович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного права, юридичний
факультет Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича*

Згідно із Конституцією України, права і свободи особи та їх гарантії визначають сутність діяльності держави, а захист прав людини і громадянина є важливим завданням держави.

Однією із складових механізму захисту та реалізації прав і свобод людини в Україні та світі є інститут омбудсмана (в Україні – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини), правовий статус якого в Україні визначається Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини». Що ж до визначення самого поняття «Омбудсман», – це вища посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб [1].

В Україні посада омбудсмана існує з 1998 року. Метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноважений), відповідно до статті 3 вищевказаного Закону, є:

1. Захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами;
2. Додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина суб'єктами, зазначеними у статті 2 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;

3. Запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

4. Сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі;

5. Поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина;

6. Запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;

7. Сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу

Модель омбудсмана в Україні є класичним прикладом парламентського омбудсмана, оскільки він обирається на посаду Верховною Радою України (стаття 5 закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини») шляхом таємного голосування, що забезпечує йому високий статус, легітимність, а також є гарантією незалежності від усіх гілок державної влади, включаючи законодавчу [2]. Слід зазначити, що строк перебування Уповноваженого на посаді не збігається із строком повноважень парламенту України.

На нашу думку, в Україні, даний інститут є не настільки розвинутим, як, зокрема, у країнах Європи. Оскільки, незважаючи на те, що Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб, механізм захисту та реалізації прав і свобод людини і громадянина в Україні не працює у повній відповідності з міжнародною практикою.

Так, в законодавстві України відсутні чіткі положення про принципи формування місцевих представників омбудсмана, не існує такого законодавчого поняття як місцеві або регіональні омбудсмани, омбудсмани з певних питань, хоча потреба в них існує [3, пп. 1, 5.8]. Більше того – в Україні є спроби практичного запровадження таких посад, зокрема – бізнес-омбудсмана.

Україна завжди прагнула до співробітництва з країнами Євросоюзу та євроінтеграції в цілому. Тому, при формуванні шляхів розвитку інституту омбудсмана в Україні, варто, перш за все, проаналізувати європейський досвід з цього питання. До прикладу, у Швеції діють

омбудсман юстиції, омбудсман у справах преси та з питань економічної свободи, в Данії омбудсман з питань рівності прав чоловіків і жінок, захисту прав споживачів, а в ФРН діє омбудсман з питань оборони. Щодо Італії, то відповідно до законів від 1974 року в кожній політико-територіальній одиниці запроваджується інститут омбудсмана – громадського захисника. [4, с.с. 7-10, 216-217]

На нашу думку, варто дотримуватись доктринального підходу українських вчених-конституціоналістів, таких як Марцеляк О.В., які пропонують вирішити проблему місцевого представництва омбудсмана, беручи до уваги європейський досвід, зокрема через створення регіональних представництв Уповноваженого в поєднанні із представництвами із певних питань. Це дозволить ефективніше впливати на такі актуальні проблеми в Україні як: захист прав тимчасово переміщених осіб, захист соціально-економічних прав особи тощо [6, с. 23-24]

Підтримуємо позицію, згідно якої серйозним недоліком чинного законодавства України є те, що акти реагування Уповноваженого, якими, згідно із вищевказаним Законом, є конституційне подання та подання, мають переважно рекомендаційний характер. Зокрема, законодавством в Україні не передбачено ні організаційних, ні юридичних прямих наслідків, які мають наставати в результаті діяльності омбудсмана для органів і посадових осіб, що припустились порушень прав людини. Тобто, фактично в Україні відсутні засоби прямого впливу Уповноваженого на суб'єктів, що порушили права людини.

Саме тому, вважаємо, що для більш ефективної роботи цього органу корисним було б перейняти, зокрема, європейський досвід ефективного функціонування омбудсмана. Внаслідок чого – запровадити інститут регіональних спеціалізованих омбудсманів та омбудсманів із певних питань поряд із загальнонаціональним інститутом. Це сприятиме поглибленому контролю, запобіганню та реагуванню Уповноваженого на порушення прав і свобод людини на місцевому рівні, а також деталізує увагу на захисті прав окремих, найбільш уразливих категоріях осіб (безробітні, громадяни похилого віку, неповнолітні) [5, с. 11-12]

Література:

1. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua;
2. Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України// Відомості Верховної Ради України. –1998. – № 20. – ст.99.
3. Положення про представників Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: затверджено Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 26 липня 2012 р.
4. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Л. Коваль. – Х. : Права людини, 2010. – 238 с.
5. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. юридичних наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право»/ Ю. Г. Барабаш. – Х., 2004. – 19 с.
6. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та українська модель: автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня доктора юридичних наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право»/ О. В. Марцеляк. – Одеса, 2004. - 36 с.

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

**ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ
ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ**

Гордєєва Ольга Іллівна

*викладач вищої категорії, викладач-методист, Харківський Державний
автомобільно-дорожній коледж*

Під зловживанням процесуальними правами слід розуміти особливу форму цивільного процесуального правопорушення, тобто умисні недобросовісні дії учасників цивільного процесу (а в окремих випадках і суду), що супроводжуються порушенням умов здійснення суб'єктивних процесуальних прав і здійснювані лише з видимістю реалізації таких прав, пов'язані з обманом відносно відомих обставин справи, в цілях обмеження можливості реалізації або порушення прав інших осіб, що беруть участь в справі, а також в цілях того, що перешкодило діяльності суду по правильному і своєчасному розгляду і вирішенню цивільної справи, що ваблять застосування засобів цивільного процесуального примушення.

Зазначимо, що термін «зловживання правом» вперше було введено у цивільному процесуальному законодавстві Швейцарії, а конституційну заборону зловживання правом вперше закріплено у видатній пам'ятці конституційного права Франції — Декларації прав людини і громадянина 1789 року.

Право Київської Русі оперувало не терміном «зловживання правом», а поняттям «недобро - совісність», яке концептуально збігалось із сучасним розумінням поняття «зловживання процесуальними правами»

Зловживання процесуальними правами, так чи інакше, спрямоване на перешкоджання реалізації механізму захисту. При цьому суб'єктами, які можуть зловживати своїми процесуальними правами, можуть бути не тільки особи, які беруть участь у справі, але й інші учасники процесу, оскільки кожен з них наділений процесуальними правами і обов'язками в

тій чи іншій мірі, і, як наслідок, може впливати на хід самого провадження.

Форми реалізації при цьому можуть полягати у перенесенні судового засідання, безпідставному затягуванні судового процесу, перешкоджанні розгляду справи, у тому числі шляхом неподання доказів, або надання неналежних доказів по справі, безпідставному оскарженні судового рішення, а також іншими шляхами, що тягне за собою перешкоджання прийняттю законного та обґрунтованого рішення, або його виконанню. Нерідко зловживання процесуальними правами впливає з невірною розуміння принципів цивільного процесу, таких як принципу змагальності і диспозитивності.

Ще з часів римського приватного процесу проти зловживання процесуальними правами в різних правових системах були випробувані на практиці чотири заходи: – попереднє посвідчення сторонами своєї сумлінності за допомогою складання присяги; – покладення судових витрат на винну в недобросовісному веденні справи сторону; – стягнення з неї збитків, завданих іншій стороні; – накладення на неї штрафу, заміна його у разі неспроможності, арештом.

Соціальна небезпека зловживання процесуальними правами полягає в тому, що зовні дії особи протікають в межах правового поля, а насправді ними заподіюється шкода інтересам правосуддя і інтересам інших учасників цивільного процесу. Такі дії (бездіяльність) важко доказувати, і особа, що зловжила правом, може для прикриття своїх протиправних дій використовувати арсенал заходів захисту, що надаються особі, що сумлінно здійснює свої суб'єктивні права.

Наприклад, за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін стаття 204 ЦПК п. 3. передбачає припинення врегулювання спору за участю судді.

ДОЦІЛЬНІСТЬ УЧАСТІ СПАДКОДАВЦЯ У ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З ЛЕГАТУ

Ковальчук Ярослав Вадимович

*юрисконсульт 1-ої категорії служби приміських пасажирських перевезень
регіональної філії «Південно-Західна залізниця» публічного акціонерного
товариства «Українська залізниця», викладач Інституту секретарів*

Учасниками правових відносин, що впливають з легату, є відповідні особи. Зазначеним суб'єктам чинне законодавство гарантує різні за своєю суттю права, яким в свою чергу притаманний майновий чи особистий немайновий характер. Чи може спадкодавець бути безпосереднім учасником згаданих стосунків?

Станом на сьогоднішній день, вітчизняна доктрина спадкового права охоплює велику кількість малодосліджених питань. Зокрема нині в юридичній літературі присутні два діаметрально протилежні за своєю суттю підходи щодо з'ясування можливості участі спадкодавця в правових відносинах, що впливають з легату. В даній праці ознайомимося з непростим змістом вказаних концепцій.

Як наголошує М. Барщевський, спадкодавець є суб'єктом правових відносин, що впливають із заповідального відказу. Доцільність вищезазначеної концепції даний вчений пробує довести за допомогою таких суджень.

Об'єкт заповідального відказу надається відказоотримувачу не безпосередньо, а у формі зобов'язання, покладеного на спадкоємця. Враховуючи вказаний факт, між спадкоємцем та відказоодержувачем складаються зобов'язальні відносини, де спадкоємець стає боржником, а відказоотримувач, відповідно, - кредитором. Зазначеним фактом пояснюється те, що право вимагати відказоотримувач має не з приводу спадкового майна взагалі, а також не до всіх наявних спадкоємців (на відміну від кредиторів спадкодавця), а тільки до спадкоємця за заповітом, спадкова частка якого обтяжена заповідальним відказом.

Таким чином, в розглядуваних правових відносинах спостерігається наявність 3-ох строго визначених суб'єктів. Такими особами, зокрема є: 1). спадкодавець; 2). спадкоємець за заповітом, спадкова частка якого є

обтяженою виконанням заповідального відказу; 3). відказоотримувач [1, с. 81].

Крім М. Барщевського, думку про те, що спадкодавець є учасником відносин, які в свою чергу впливають із заповідального відказу, в своїх наукових працях схвалюють інші вчені. Такими дослідниками, зокрема є: Г. Степаненко [2, с. 36], а також інші фахівці цивільного права.

Але не всі наукові погоджуються з вищевказаним доктринальним підходом. Так, як зазначає О. Цибульська, спадкодавець є суб'єктом правових відносин, що впливають із заповідального відказу. Доцільність вищезазначеної концепції даний вчений намагається аргументувати за допомогою таких суджень.

Зобов'язання за своєю юридичною природою є цивільним правовідношенням. У відповідності до вищевказаного факту одна особа (боржник) повинна вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певні дії або утриматися від їх вчинення, а кредитор в свою чергу має право вимагати від боржника виконання певних дій чи утримання від їх виконання.

Застосовуючи загальновідомі теоретичні засади тих або інших зобов'язань, можна виділити визначальні властивості того, що цивільно-правові відносини, виникаючі внаслідок заповідального відказу, мають зобов'язальний характер. Зокрема сторонами таких стосунків є конкретні особи: 1). відказоотримувач – особа, яка володіє правом вимоги, 2). спадкоємець - особа, яка несе обов'язок виконати певні дії на користь відказоодержувача, що в свою чергу відповідають його праву вимоги; об'єктами даних правовідносин є дії, пов'язані з передачею майнових прав чи речей, так як спадкодавець зобов'язується виконати певні дії з передання майнового права чи речі на користь відказоодержувача; здійснення суб'єктивного права відказоодержувача можливе тільки у випадку здійснення спадкоємцем дій, що складають його обов'язок, бо відказоодержувач (легатарій) не може отримати річ чи майнове право, відказних йому за легатом заповідачем, без сприяння спадкоємця, який зобов'язаний йому такі майнові вигоди надати; правовідносини, виникаючі внаслідок заповідального відказу, опосередковують сформовану динаміку цивільного обороту [3, с. 380].

Крім О. Цибульської, думку про те, що спадкодавець є учасником відносин, які в свою чергу впливають із заповідального відказу, в своїх

наукових працях не схвалюють інші вчені. Такими дослідниками, зокрема є: В. Наден [4, с. 182], а також інші фахівці цивільного права.

На наше глибоке переконання, спадкодавець не може брати будь-якої участі у правових відносинах, які впливають з легату. Доцільність вказаного підходу ми спробуємо підтвердити такими доводами.

Юридична природа, що властива заповіту, має різні за своєю сутністю ознаки.

Зокрема даний юридичний факт є нічим іншим, як одностороннім правочином. Його чіткий та недвозначний зміст може охоплювати ті чи інші розпорядження. Окремі з них мають спеціальний характер (наприклад, легат).

Далеко не кожен учасник цивільно-правових відносин може скласти заповіт. Зокрема право на вчинення вказаного правочину гарантовано тільки заповідачу. Інші учасники цивільних відносин не можуть скористатися даною можливістю. Переконливим доводом зазначеної думки є те, що правом на складання заповіту не володіє спадкодавець, бо вказана особа, в момент вчинення цього правочину, на відміну від заповідача, не завжди має цивільну дієздатність в повному обсязі (наприклад, шістнадцятирічна дівчина не має юридичної можливості охопити своїм заповітом будь-яку частину майна, повноправним власником якого вона є, бо зазначена особа в момент вчинення вказаного правочину є неповнолітньою за своїм фізичним віком).

Отже, правовий статус, гарантований спадкодавцю, має певні особливості. Зокрема чіткий і недвозначний зміст однієї з них полягає в тому, що дана особа, розпоряджаючись майном, власником якого вона є, не може встановити легат, оскільки їй не гарантовано право на заповіт.

Література:

1. Барщевский М. Ю. Если открылось наследство. – М.: Юрид. лит., 1989. – 182 с.
2. Степаненко Г. М. Наследственное право РСФСР. – С., Изд-во Саратов. Унив., 1965. – 68 с.
3. Цибульська О. Ю. Визначення та сутність заповідального відказу як підстави виникнення правовідносин за цивільним законодавством України // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 68. – С. 378-385.

4. Наден В. Обязанности наследников, возникающие в завещательном отказе, «возложении», завещании с условием (сравнительно-правовой анализ) // Часопис Київського університету права. – 2015. - № 3. – С. 180-185.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ

Кришевич Тетяна Юріївна

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної академії внутрішніх справ

Предметом регулювання сімейного права є суспільні відносини, які виникають між особами, що перебувають між собою в шлюбі або за родинними чи іншими ознаками є членами сім'ї. При цьому сімейне законодавство регулює загалом дві групи сімейних відносин: особисті й майнові. Серед останніх особливе місце посідають майнові відносини, що виникають між подружжям, зокрема, із приводу володіння, користування, розпорядження майном, набутим до шлюбу чи в період шлюбу. Відповідно сімейне законодавство передбачає спеціальний правовий механізм врегулювання таких відносин шляхом установлення для них відповідного правового режиму.

Шлюбний договір — новий для українського законодавства правовий інститут. Проте це не означає, що він є таким для світової практики. Тривалий час він існує в законодавствах більшості країн світу і, як будь-яке інше явище, має своє історичне підґрунтя.

Для розгляду правової природи даного явища необхідно звернутися до першооснов права — Римського приватного права.

Шлюб (*nuptiae, matrimonium*) як соціально вагомий союз чоловіка і жінки визначав правове положення дітей, народжених у цьому союзі, майнові відносини між подружжям та право наслідування. По відношенню до цих прав шлюб поставав юридичним фактом, проте укладання такого союзу цілком залежало від волі майбутнього подружжя і було юридичним правочином. Винятково індивідуальний характер шлюбу виявлявся в тому, що юристи розглядали індивідуальну волю — *affectio*

maritalis (намір перебувати у шлюбі) — як надзвичайно суттєву в структурі інституту.

Укладенню шлюбу передували заручини (sponsalia). У стародавні часи та на початку класичного періоду сторони вчиняли правочини у вигляді заприсягання укласти шлюб. Позовне переслідування на підставі встановленого обов'язку практикувалося у латинських містах до I ст. до н.е., але згодом було відмінено. У класичний період заручини справляли лише моральний вплив на нареченого та наречену, адже принцип свободи укладання шлюбу вважався першочерговим. Наприкінці перед класичного періоду заручини могли бути укладені у вільній формі, тобто лише однією згодою. Але в посткласичний період, під впливом християнства, практика заручин знов набуває обов'язкового характеру і супроводжується внесенням завдатку, який утрачався нареченим у разі відмови від укладання шлюбу, проте наречена або її батько при порушенні обіцянки відповідали у чотирикратному розмірі від суми отриманого завдатку; лише у 472 р. Імператор Лев скоротив відповідальність до двократного розміру завдатку. Розірвання шлюбу відбувалося у випадку загибелі, втрати свободи або громадянства одним із подружжя, а також внаслідок розлучення, яке мало вільний характер.

Свобода укладання шлюбів та розлучень була піддана суттєвим обмеженням при Августі. Зокрема, його законодавство було націлене на стимулювання росту кількості римських громадян: звідси й заходи по зміцненню родини, заохочення "правильних" шлюбів та обмеження позашлюбних зв'язків, від яких не могли народитися римські громадяни.

Майнові відносини подружжя у давнину визначалися не шлюбом, а переходом жінки під владу чоловіка. Шлюб сам по собі ніяк не впливав на майнові права сторін. Однак те майно, яке існувало виключно для цієї родини, отримувало особливий режим і його приналежність залежала від збереження шлюбу. Таким майном визнавалося придане. Це майно з'являлося в новоствореній сім'ї з боку дружини та супроводжувало її, із метою ствердження становища дружини у новій для неї спільності, психологічно впливаючи на чоловіка та його родичів. На випадок розлучення з ініціативи чоловіка на його боці виникало почуття обов'язку стосовно родини знехтуваної жінки в обсязі приданого. Вважалося цілком справедливим повернути це майно разом із жінкою, із якою воно асоціювалося. Проте, слід зазначити, що уявлення про приналежність

приданого бере до уваги окрему особу: про придане говорять як про майно самої дружини саме в ситуації розлучення. Проте асоціативний зв'язок цих речей з жінкою повинен був бути достатньо міцним, щоб на випадок розлучення стала можливим реанімація відносин приналежності.

Цілком зрозумілою є необхідність поновлення майна жінці у разі розірвання шлюбу, який не супроводжувався переходом під владу чоловіка. При цьому враховувалися всі плоди та приріст цих речей, які не були споживані протягом шлюбу. Але, необхідно зауважити, що у випадку розірвання шлюбу за ініціативою жінки чоловік міг утримати шосту частину приданого на кожну дитину, але не більше половини всього приданого, а також мав право отримати компенсацію на свою користь у кількості восьмої частини приданого або шостої, якщо причиною була подружня невірність.

Юстиніан передбачив також складання *письмового документа про встановлення приданого* як обов'язкової умови укладення шлюбу особами сенаторського стану та знаті.

Існувало і таке поняття, як передшлюбний дар наречених (*donatio ante nuptias*). У класичний період особливість такого дарування полягала у тому, що шлюб вважався його умовою. Це означає, що якщо шлюб не укладався, то дарування скасовувалося. Якщо ж шлюб був укладений, то жінка мала право вимагати це майно лише у випадку розлучення. Отже, дарування виконувало роль штрафу на випадок розлучення. За часів Юстиніана режим цього майна дещо змінюється. Дарування могло бути зроблене і після укладання шлюбу, але незалежно від цього у разі смерті чоловіка або розлучення з його вини жінка отримувала спеціальне речове право, тоді як власність на це майно переходило до дітей. Пізніше було передбачене отримання вдовою права власності на це майно на рівні з дітьми, якщо вона не уклала новий шлюб.

Так поступово складалася римська система майнових відносин між подружжям. І ґрунтувалася вона на принципі юридичної роздільності майна, який, безперечно, ніяким чином не заважає при вдалих шлюбах, але є певною гарантією незалежності майна (за умови його наявності) як чоловіка, так і дружини при невдалих шлюбах. Як не дивно, але цей принцип і на сьогодні визнаний законодавствами багатьох країн, в тому числі й законодавством України, принцип спільності майна подружжя співвідноситься з принципом роздільності певного майна.

Отже, зважаючи на зазначене, можна зробити висновок, що договірні відносини між чоловіком та дружиною існували ще за часів римського права. І хоча вони не зовсім схожі на договірні відносини подружжя у теперішньому їх розумінні, все ж таки вбачається можливим проведення певної паралелі між договорами, які існували ще за часів римського права і тими договорами, які подружжя мають змогу укласти між собою сьогодні.

Отже, договірні відносини між чоловіком та дружиною з приводу майна можна вважати основою розвитку подальших договірних відносин подружжя, зокрема, шлюбного договору.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ НА УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ: ПРАВО ЧИ ОBOB'ЯЗОК НОТАРІУСА?

Луців Світлана Володимирівна

студентка 2 курсу магістратури кафедри цивільного права Київського національного університету ім. Т. Шевченка

В літературі відсутня єдина думка і щодо того, правом чи обов'язком нотаріуса є укладення договору на управління спадщиною. Деякі автори вважають, що стаття 1285 ЦКУ зобов'язує нотаріуса укласти такий договір і виступити установником управління[6]. Інші вважають, що доцільність укладання договору в кожному конкретному випадку вирішується нотаріусом.[10] Також існує думка, що наявність законних підстав для укладання цього договору не означає обов'язок нотаріуса укласти договір на управління спадщиною. Наявність законних підстав — це юридичний факт, який породжує зобов'язання управителя. Закон надає нотаріусу лише правові підстави для укладання такого правочину, але не зобов'язує його.[9]

При вирішенні даного питання необхідно зазначити, що якщо нотаріус укладаючи вказаний договір вчиняє юридичну дію і у нього є всі підстави для вчинення нотаріальної дії і відсутні причини для відмови у

вчиненні даної нотаріальної дії передбачені у пункті 1 глави 13 розділу I Порядку, йому необхідно її здійснити. Адже нотаріусу забороняється безпідставно відмовляти у вчиненні нотаріальної дії.

Однак в юридичній літературі також існує думка, що укладення договору управління спадщиною не є нотаріальною дією, так як відповідно до ст. 9 ЗУ «Про нотаріат» нотаріус не вправі вчиняти нотаріальні дії від свого імені. [5, С. 13] В даному випадку він є установником управління спадкового майна, тобто стороною договору. Або, що укладення договору на управління спадщиною не є нотаріальною дією, а здійснюється в рамках іншої нотаріальної дії – вжиття заходів до охорони спадкового майна. [8]

Цю тезу підкріпило Міністерство юстиції України, яке у своєму листі зазначило, що укладення договору на управління спадщиною не є нотаріальною дією, у зв'язку з чим текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів (абзац дванадцятий листа Міністерства юстиції України "Щодо практики укладання договорів на управління спадщиною").

Провівши паралель з російським законодавством, де дані відносини регулюються подібно, можна зазначити думку науковців Т.І. Зайцева і П.В. Крашенинникова, які висловлюють свою незгоду з даною позицією, аргументуючи її наступним чином:

По-перше, дійсно, у відповідності до Закону нотаріус не має права вчиняти нотаріальні дії від свого імені, однак модель управління спадковим майном здійснюється в межах нотаріального провадження і направлена на вчинення певної нотаріальної дії, якою в даному випадку є забезпечення збереженості спадкового майна. Управління спадщиною – це складова частина дій з охорони спадкового майна.

По-друге, у відповідності до Закону, перелік нотаріальних дій не є вичерпним, оскільки перелік вчинюваних нотаріусами нотаріальних дій продовжує розширюватися. Здійснення заходів з охорони спадкового майна передбачено законодавством. Отже, просто необхідно враховувати, що в результаті розвитку і вдосконалення правовідносин власності, виділення в складі спадщини майна, що потребує не лише охорони, але і управління, нотаріальна дія, щодо охорони спадкового майна, дещо розширилася, хоча її суть не змінилася.

I, по-третє, основною і єдиною функцією нотаріуса є вчинення ним нотаріальних дій; всі інші права і обов'язки нотаріуса є лише складовою частиною нотаріальних дій, покликаним яких є забезпечення їх якісного вчинення.[7, С. 96-114]

Якщо ж припустити, що нотаріус, укладаючи договір управління спадщиною, не вчиняє при цьому нотаріальної дії, то залишається лиш зробити висновок, що він, таким чином, активно здійснює підприємницьку діяльність, стаючи лиш посередником між спадкоємцями і управителем. Разом з тим, підприємницьке посередництво протирічить самій суті нотаріальної діяльності.[7, С. 96-114]

Однак, проаналізувавши українські нормативно-правові акти, можна з'ясувати, що законодавець все ж таки не відносить укладення договору на управління спадщиною до нотаріальних дій, що в свою чергу ускладнює процес оскарження відмови нотаріуса в укладенні такого договору. Тому пропонуємо, віднести укладення договору на управління спадщиною до переліку нотаріальних дій.

Література:

1. Цивільний кодекс України (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>
2. Наказ Мін'юсту України Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12/page>
3. Лист Мін'юсту України Щодо практики укладання договорів на управління спадщиною Форма типового документа від 04.10.2005 № 31-32/1694 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1694323-05>
4. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя. Схвалено рішенням Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://minjust.gov.ua/m/str_18563

5. Акимов, Г. Б. Доверительное управление наследственным имуществом / Г. Б. Акимов // ЭЖ-Юрист. - 2007. - № 20. - С. 13.
6. Гуев, А. Н. Постатейный комментарий к части третьей Гражданского кодекса Российской Федерации. — С. 225; Гражданское право. Т. 2 : учебник / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. - С. 684; Остапюк, Н. И. Доверительное управление наследственным имуществом / Н. И. Остапюк // Нотариус. - 2006. - № 1. - С. 30.
7. Коробейникова, Т. С. Охрана и доверительное управление наследственным имуществом в российском праве : Проблемы теории и правоприменения : дис. канд.юр.наук : 12.00.03 - Граж / Коробейникова Т. С.. – Иркутск, 2009. – 200с.
8. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Видання друге, перероблене і доповнене / О. В. Коротюк. – К. : ОВК, 2013. – 776 с.
9. Святецька І. Управління спадщиною / Святецька І. // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2018. – №4. – С. 1–12.
10. Телюкина, М. В. Наследственное право. Комментарий Гражданского кодекса Российской Федерации. - М. : Дело, 2002. - С. 172; Витрянский В. В. Договор доверительного управления имуществом / В. В. Витрянский. - М. : Статут, 2001. - С. 49; Остапюк Н. И. Доверительное управление наследственным имуществом. — С. 30.

Науковий керівник: Рябоконт Євген Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

БІРЖОВІ УГОДИ: ФОРВАРД, Ф'ЮЧЕРС ТА ОПЦІОН

Плита Андрій Ігорович

магістр I курсу юридичного факультету, Львівський національний університет імені Івана Франка

Сьогодні біржова діяльність містить чимало недоліків і практикуючі юристи та теоретики намагаються вдосконалити їх виправити. Як відомо, минулого року через Аграрну біржу лише ПАТ «Аграрний фонд» в рамках весняної форвардної програми (врожаю 2017 року) провів

закупівлі на суму 2,5 мільярди гривень. Під час біржової діяльності, всі зацікавлені учасники ставлять за мету укласти договори, і тут виникає чимало проблем у законодавчому регулюванні.

Перша проблема є поняття «біржова угода». У теорії є два визначення.

Перше із них стверджує, що біржові договори - це торгові угоди, які офіційно укладаються між членами біржі або брокерами під час біржових зборів у приміщенні біржі, або ж договір (укладення договору) про виконання певних зобов'язань. Перше поняття є досить вузьким.

Друге із них визначає будь-які угоди, що укладаються на біржі, як то між брокерами, що працюють у брокерських фірмах, і, як правило, зареєстровані на біржах, між біржею й кліринговою організацією, біржею і брокером, біржею і депозитарієм, біржею і комерційним банком, що обслуговує її, кліринговою організацією й брокером, депозитарієм і брокером тощо. Це визначення є досить широким. І воно є найбільш доцільним.

На законодавчому рівні щодо біржових угод є два визначення. Перше із них міститься у Положенні «Про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів» від 19 квітня 1999 р. У цьому нормативно-правовому акті біржові угоди визначаються через поняття «деривативу». Відповідно до абз. 2 п.1 цього положення дериватив - стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати базовий актив на визначених ним умовах у майбутньому. Це визначення є досить широким.

Друге із них міститься у Законі України «Про товарну біржу», де термін розкривається через поняття «біржова операція». Відповідно до ст. 15 цього закону біржовою операцією визнається угода, що відповідає сукупності зазначених нижче умов:

- а) якщо вона являє собою купівлю-продаж, поставку та обмін товарів, допущених до обігу на товарній біржі;
- б) якщо її учасниками є члени біржі;
- в) якщо вона подана до реєстрації та зареєстрована на біржі не пізніше наступного за здійсненням угоди дня.

Цей термін є вужчим у порівнянні із першим. Також варто сказати, що формування терміну є недоцільним із тим, що деякі біржові угоди не завжди укладаються на біржі.

Перший вид біржових угод – це форвардний контракт. У цьому положенні про форвардний контракт написано досить мало, щоб розрізнити його із ф'ючерсним контрактом. Тут доцільно звернутись до економічної теорії. Відповідно до неї, особливості форвардного контракту є те, що він:

- 1) укладається поза біржею;
- 2) є низьколіквідним;
- 3) орієнтованим на реальну поставку активу;
- 4) не використовує режим поточних рахунків.

А також варто додати, що припинення хеджування існує лише на дату поставки шляхом виконання умов угоди [3, стор.753]. Хеджування- це страхування від можливої несприятливої зміни цін на цей актив на реальному ринку за допомогою проведення операцій на ринку строкових угод.

Другий вид біржових угод – це ф'ючерсний контракт. Як вже згадувалося про те, що у Положенні про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів від 19 квітня 1999 р. важко відрізнити його від форвардного контракту. Особливістю є те, що ф'ючерсні угоди укладаються лише на біржах. У сторонах цього договору появляється новий суб'єкт – клірингова палата. Тут можна стверджувати, що сторонами є не тільки продавець і покупець контракту, а й продавець(покупець) і біржа, або її розрахункова (клірингова) палата. Також іншими особливостями є :

- 1) високоліквідність;
- 2) можливість поставки активу не закінчується поставкою активу;
- 3) існування у будь-який момент додати постановлення шляхом укладення офсетної угоди [3, стор.753].

Третій вид біржових угод є опціон. У відповідному положенні зазначено, що це стандартний документ, що засвідчує право придбати (продати) базовий актив на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією ціни на час укладення такого контракту або на час такого придбання за рішенням сторін контракту. Тут проблем не виникає, адже за дефініцією він відрізняється від інших біржових угод. Але варто додати те, що якщо ф'ючерсні та форвардні угоди обов'язкові для виконання двома учасниками угоди, то опціон надає власнику право виконати чи не виконати угоду, а для продавця вона є обов'язковою для виконання.

Отже, підсумовуючи вище написане, доцільно обговорити відповідні законодавчі дилеми, що вже довгий час існують, та внести зміни в нормативно-правові акти для ефективнішого законодавчого регулювання.

Література:

- 1) Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 р.
- 2) Положення «Про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів» від 19 квітня 1999 р. N 632.
- 3) Цінні папери: підручник / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін.; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011.

Науковий керівник: Яворська Олександра Степанівна, доктор юридичних наук, професор кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ

Дідух Анастасія Олександрівна

*студентка 2 курсу юридичного факультету Національного університету
біоресурсів і природокористування України*

Проаналізувавши кримінальні закони попередніх років, які діяли на території України та чинний КК України 2001 року, ми можемо стверджувати, що у сучасний період система кримінальних покарань у нашій державі досить серйозно вдосконалилася. І в свою чергу, кожна зміна несе за собою обговорення, дискусії та навіть дебати.

Починаючи з середини 90-х років і до сьогодні в суспільстві тривають дискусії, а іноді і відверті суперечки, про те, чи слід було скасовувати смертну кару і чи доцільно особливо небезпечних злочинців утримувати за рахунок держави довічно. Обидва боки, що приймають участь в цих суперечках, приводять масу доводів різного плану від моральних і соціальних до суто фінансових. Безумовно, в цій суперечці визначити переможця практично неможливо, бо думки і однієї, і іншої сторони, підкріплені обґрунтованими доводами мають право на існування.

Вчинення особливо тяжких злочинів вимагає застосування покарань відповідного ступеня суворості, тому чимало держав застосовують щодо осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини, найвищу міру покарання – смертну кару, це як винятковий, найсуворіший вид покарання, що полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави за вироком суду [1].

Смертна кара була притаманна майже всім періодам історичного розвитку України. Але існування смертної кари ніколи не сприймалося однозначно, історичні джерела свідчать про періодичну заборону і відновлення даного виду покарання[2, с. 108].

Незважаючи на те, що смертна кара дозволяє економити державні кошти на утримання ув'язнених, вона має велику кількість недоліків.

Спростувати наведений аргумент прихильників такого покарання дуже просто, адже економічна сторона (стратити дешевше, ніж утримувати) – аморальна. Оскільки немає нічого важливішого за життя людини. Також досить важливими недоліками є можливість судової помилки; смертна кара суперечить праву людини на життя; вбиваючи злочинця держава бореться з наслідками, а не з причинами, які привели людину до злочину.

Відміна смертної кари є необхідною умовою для вдосконалення вітчизняного кримінального права і гуманізації суспільства, так як це направлено не на полегшення участі злочинців, а на визнання державою людського життя вищою і абсолютною цінністю. Введення замість смертної кари альтернативного і досить суворого покарання, яким є довічне позбавлення волі, цілком відповідає демократичним цінностям, проголошеним у КК та міжнародних стандартах про права людини [3, с. 10].

Нині більшість держав світу вирішили застосовувати «як крайню міру» довічне позбавлення волі. Найбільш суворим видом покарання із передбачених чинним КК України є покарання у виді довічного позбавлення волі, яке було запроваджене в українську систему покарань Законом України від 22 лютого 2000 р. «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України» [4].

Довічне позбавлення волі як найвища міра покарання в Україні призначається лише у виняткових випадках. У санкціях статей Особливої частини КК України довічне позбавлення зазначається лише як альтернативне покарання позбавленню волі. Станом на 1 квітня 2018 року в Україні 1561 осіб відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі. Незважаючи на те, що цей вид покарання і називається довічним позбавленням волі, це зовсім не означає, що засуджена до нього особа в усіх без винятку випадках повинна його відбувати до кінця життя. Довічний характер окресленого покарання не є абсолютним, оскільки у передбачених законом випадках можлива його заміна іншим видом покарання [5, с. 212].

Також актуальною проблемою є вживання юридичного терміну “довічне позбавлення волі”. Очевидно, що його застосування є недоцільним з огляду на можливість засудженого бути помилуваним. Його заміна на юридичний термін “безстрокове позбавлення волі” була б

доречнішою, адже він більш точно відображає сутність вказаного виду покарання.

Література:

1. Музика А. А. Смертна кара / А. А. Музика, В. М. Пуйко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakony.com.ua>
2. Мостепанюк Л. О. Смертна кара та довічне позбавлення волі: історичний аспект [Електронний ресурс] / Л. О. Мостепанюк // Наше право. - 2013. - № 1. - С. 104-109. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_1_20
3. Мостепанюк Л.О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання [Електронний ресурс]: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня кандидата юрид. наук: спец. 12.00.08 / Людмила Олександрівна Мостепанюк; Нац. акад. внутр. справ – К., 2005. – 18 с. - Режим доступу: <https://i-rc.org.ua/files/personalii/mostepaniuk-l-a.pdf>
4. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України: Закон України № 1483-III від 22 лютого 2000 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Бурда С. Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари [Електронний ресурс] / С. Я. Бурда // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2013. - Вип. 4. - С. 207-215. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_26

Науковий керівник: Ковальова Світлана Сергіївна, старший викладач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВІДСТРОЧКУ ВИКОНАННЯ ВИРОКУ

Дільна Зоряна Федорівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету № 6, Львівський державний університет
внутрішніх справ*

Початковим моментом провадження з виконання судових рішень є, безумовно діяльність по зверненню їх до виконання. Так, з'ясувавши ряд питань, як наприклад, чи набрало таке рішення законної сили (тобто чи закінчився строк на апеляційне оскарження), чи не була усунута караність діяння після винесення вироку того, суд власне розпочинає діяльність щодо звернення судового рішення до виконання. Проте, одночасно із зверненням судового рішення до виконання суд вправі вирішувати і ряд питань, за своєю ініціативою, невирішення яких на цьому етапі не тягне за собою негативних наслідків для такого звернення. До таких, окремі науковці відносять і питання про відстрочку виконання вироку, адже правильне визначення моменту прийняття такого рішення має велике значення. Якщо аналізувати чинний КПК України, зокрема розділ VIII «Виконання судових рішень», то вбачаємо, що законодавець визначає, що питання про відстрочку виконання вироку вирішується під час виконання вироку.

Так, у науковій літературі можна зустріти наступні думки з приводу часового проміжку вирішення цього питання. Одна група вчених вважає, що питання про відстрочку слід вирішувати ще при винесенні вироку суду, оскільки відомості про наявність підстав для відкладення початку виконання вироку з'являються вже під час судового розгляду, а тому виникає питання з приводу доцільності очікування набрання вироком суду законної сили для ініціювання вказаного клопотання, його розгляду та прийняття рішення. Якщо під час судового засідання виникнуть такі обставини та вони не будуть враховані судом при ухваленні його рішення, це може викликати у присутніх в залі судового засідання неправильне уявлення про вирок та його вплив на засудженого, оскільки він може здатись дуже суворим, несправедливим, однак насправді таким не є. Прихильники такого підходу впевнені, що визначення саме такого

моменту вирішення питання про застосування вказаного правового інституту: не потребуватиме нового судового розгляду, тим самим сприяючи процесуальній економії та матиме прогнозуючий характер, оскільки після ухвалення обвинувального вироку особа бажатиме або оскаржувати це рішення, або, за наявності підстав застосування відстрочки виконання вироку, звертатися з даним клопотанням до суду [1, с. 49].

Ще один підхід до визначення моменту прийняття рішення про відстрочку, за яким це питання пропонується вирішувати після початку його фактичного виконання. Так, В.М. Бібіло доходить висновку, що: «суд має право відстрочити виконання вироку не тільки тоді, коли виконання вироку ще не розпочалось, а й тоді, коли засуджений вже відбув частину призначеного судом покарання» [2, с. 75]. Однак, на мій погляд, якщо вважати, що таке рішення може бути прийняте і під час фактичного відбування покарання, то втрачається індивідуальність цього інституту, адже він буде співзвучним із інститутом звільнення від відбування покарання. Тим більше, виходячи навіть зі самої назви інституту «відстрочка виконання вироку», а не відстрочка відбування покарання. Тобто саме вирок суду не може бути приведений до виконання внаслідок відповідних підстав, тому і може ініціюватись питання щодо можливості застосування цього правового інституту. Тому позиція з приводу можливості розглядати питання про відкладення початку виконання вироку в той момент, коли засуджений вже відбув частину покарання, суперечить сутності відстрочки виконання вироку.

Наступний підхід означає можливість вирішення питання про відстрочку виконання вироку після набрання судовим рішенням законної сили, однак ще до початку його фактичного виконання. Зокрема, І.Д. Перлов, наголошуючи на спірності визначення моменту прийняття цього рішення, вбачає таку можливість тільки за наявності двох обов'язкових обставин. Він стверджує, що для існування можливості розгляду клопотання про відстрочку виконання вироку необхідно, щоб сам вирок набув законної сили. З приводу моменту прийняття рішення вчений зазначає, що він виникає виключно тоді, коли з'являється законодавча необхідність приведення вироку до виконання [2, с. 58]. Повністю підтримує заявлену тезу Р.В. Литвинов, висловлюючи міркування стосовно моменту вирішення вказаного клопотання та прийняття рішення

щодо нього. На його думку, жодних перешкод для можливості вирішувати питання про відстрочку виконання вироку на самому початку приведення його до виконання немає. Єдиною умовою, яку висуває вчений, є встановлення на те законних підстав [3, с. 54]. Видається, що така позиція є найбільш правильною та такою, що відповідає правовій природі набрання вироком законної сили. Тобто, суд, за наявності відповідного клопотання про відстрочку виконання вироку, одночасно зясувавши, що вирок набрав законної сили, повинен вирішити питання про можливість надати відстроку виконання вироку або ж відмовити у такій відстрочці і вчиняти дії щодо приведення його до виконання.

Література:

1. Белозеров Ю.Н. Исполнение приговора в советском уголовном процессе / Ю.Н. Белозеров, В.В. Николук. – М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1984. – 67 с.
2. Бибило В.Н. Уголовное судопроизводство по исполнению приговора / В.Н. Бибило, Е.А. Матвиенко. – Минск: Изд-во БГУ, 1982. – 206 с.
3. Литвинов Р.В. Рассмотрение судом вопросов исполнения приговоров / Р.В. Литвинов. – Воронеж, 1964. – 119 с.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Комісарчук Юлія Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу

Львівського державного університету внутрішніх справ

Клим Любов Михайлівна

слухач магістратури Львівського державного університету внутрішніх

справ, м. Львів, Україна

Діяльність уповноважених державою органів у сфері кримінального судочинства здійснюється у певній послідовності і може бути поділена на певні взаємопов'язані частини, або етапи, які прийнято називати стадіями кримінального процесу.

Виконання судових рішень є кінцевою і завершальною стадією кримінального процесу, в якій суд звертає вироки та ухвали до виконання, здійснює контроль за відповідними органами чи установами, на які покладено обов'язок їх виконати. На неї зорієнтовані всі інші стадії кримінального процесу та всі його інститути. До рішень, які виконуються в даній стадії відносять вироки і ухвали суду.

Судове рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. [1].

Вирок ухвалюється іменем України, завдяки чому він сприймається як воля держави, зокрема, є правовою оцінкою держави певного діяння. Саме після виконання вироку досягається той результат, який бажає мати держава, починаючи з моменту внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ухвала - це рішення слідчого судді або суду будь-якої інстанції, в якому за результатами судового розгляду вирішуються питання, що виникають під час кримінального провадження. У випадках, передбачених КПК України, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання [2, с.167].

Виконання судових рішень – це стадія кримінального процесу змістом якої є правовідносини і діяльність її учасників за визначальної ролі суду з питань виконання судових рішень. Виконати судове рішення – означає точно реалізувати приписи, яке воно містить. Суб'єктами правовідносин, що виникають на стадії виконання судових рішень можуть бути: суд, засуджений, захисник, прокурор, цивільний відповідач, представник органу, що відає виконанням покарання, тощо. Питання, які виникають під час виконання судових рішень і потребують юридичного аналізу, вирішуються виключно судом у судовому засіданні [3, с.317].

Ця стадія є логічним продовженням попередніх стадій та має своє специфічне завдання — забезпечення швидкого та ефективного виконання судових рішень. Стадія виконання судових рішень характеризується процесуальною діяльністю, в якій обов'язковим і головним учасником є суд. Разом з тим, фактичне виконання вироків та ухвал здійснюється іншими органами, діяльність, яких регулюється переважно нормами

кримінально-виконавчого права.[4, с.321]. Наприклад, органами виконання покарань є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, його територіальні органи управління, уповноважені органи з питань пробації.

Не можна ототожнювати виконання вироків і ухвал у кримінальному судочинстві з фактичним відбуттям покарання засудженими. Оскільки суть виконання судових рішень, як стадії кримінального процесу полягає у суто процесуальній діяльності, спрямованій на забезпечення звернення судових рішень до виконання. Якщо ж розглядати інститут виконання судових рішень, то він є комплексним інститутом, в якому знаходять застосування норми відразу декількох галузей: кримінального процесуального, кримінально-виконавчого, кримінального [5, с.712].

Однією із засад кримінального провадження є доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, згідно з якою вирок та ухвала суду, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх державних і громадських підприємств, установ і організацій, посадових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України. Відповідно до цієї засади будь-які рішення суду можуть бути звернені до виконання в примусовому порядку, що забезпечуються силою державної влади. У передбачених законом випадках, крім примусового виконання рішення суду, особи, які ухиляються від виконання судових рішень або які протидіють їхньому виконанню, можуть притягатись до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

Характерним базовим положенням даної стадії є недопустимість погіршення статусу і становища засудженого. При розгляді проблемних питань, що виникають на цій стадії, суд вирішує тільки ті питання, що стосуються вироку і не тягнуть погіршення становища засудженого.

Отже, виконання судових рішень здебільшого здійснюється правоохоронними органами та органами виконавчої влади відповідної компетенції із застосування норм кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального, цивільно-процесуального, адміністративного та інших галузей права. У цьому аспекті виконання вироку не належить тільки до процесуальної діяльності. Але деякі питання пов'язані з виконанням вироку, безумовно, розглядаються виключно судом і тільки відповідно до норм кримінального процесуального права. Значимість стадії виконання судових рішень важко переоцінити, оскільки

судочинство у кримінальному провадженні можна вважати здійсненим лише тоді, коли відповідне судове рішення буде звернено до виконання і виконано.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [прийнятий Верховною Радою України 13.04.2012 № 4651-VI] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Кримінальний процес : підруч. С. В. Банах, Н. З. Рогатинська, А. М. Сарахман. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. – 264 с.
3. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 420с.
4. Лобойко Л.М. Кримінальний процес /Л.М. Лобойко - К: Істина,2014.- 432 с.
5. Кримінальний процес: Ю. М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін; за ред.: Грошевого Ю.М.. - Х.: Право, 2013. - 824с.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Моїсеєнко Катерина Дмитрівна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

1. Проблема розслідування злочинної діяльності у кредитно-фінансовій сфері є багатоаспектною, крім інших охоплює питання пов'язані з приготуванням, вчиненням, приховуванням такої протиправної діяльності, а також враховує низку чинників суто суб'єктивного характеру, пов'язаних зі ставленням банківських працівників, службовців інших кредитних установ до виконання своїх обов'язків, та нерідко пов'язується з рівнем їх професійної підготовки.

Теоретичні та практичні питання криміналістичної характеристики злочинів вже розглядалися у чисельних публікаціях В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. Г. Гончаренка, В. А. Журавля, О. М. Колесніченка,

В. О. Коновалової, В. О. Образцова, М. В. Салтевського,
А. В. Старушкевича, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та інших.

Актуальність розгляду даної проблеми полягає у тому, що успіх розслідування будь-якого злочину багато в чому визначається вмінням слідчого проникнути не тільки в кримінально-правову, але й криміналістичну сутність такого правопорушення. Розібратися в криміналістичній сутності вчиненого, слідчий може лише за умови володіння знаннями про типові криміналістично значимі ознаки розслідуваної протиправної діяльності, а також уміння цілеспрямовано виявляти необхідну криміналістично значиму інформацію щодо конкретного злочину й зіставляти її з інформацією наявною в типовій криміналістичній характеристиці відповідного виду злочину.

Вчиненню шахрайств з фінансовими ресурсами сприяє й те, що в деяких банках не налагоджена взаємодія між службами, що мають відношення до видачі кредитів, кредитними та юридичними відділами, службою безпеки, а також, іноді, й наявна причетність банківських службовців до вчинення протиправної діяльності. Злочини у кредитно-фінансовій сфері нерідко вчинюються організованими злочинними групами, що передбачає ретельну підготовку та активні заходи протидії розслідуванню кримінального правопорушення.

Типова слідова картина шахрайства з фінансовими ресурсами характеризується наявністю чисельних як матеріальних так і ідеальних слідів. Особливістю механізму даної протиправної діяльності є те, що дії злочинців найчастіше відображаються в різного роду документах, які виготовляються за допомогою сучасної комп'ютерної техніки. Крім того, для шахрайства з фінансовими ресурсами характерними є різноманітні підроблення документів з використанням сучасних технічних засобів.

До ідеальних джерел інформації під час розслідування шахрайств з фінансовими ресурсами можна віднести показання осіб, які володіють необхідними відомостями про обставини вчинення даного правопорушення: службові особи підприємства, установи, організації (директор, головний бухгалтер), власники та засновники суб'єкта підприємницької діяльності, приватні підприємці, а також працівники кредитно-фінансових установ; ревізори; працівники податкової інспекції та ін. Перелік цих осіб може бути продовжений залежно від змісту виконуваної кредитно-фінансової діяльності. Зазначені фізичні особи є

носіями інформації про зміст кредитно-фінансових операцій як в цілому щодо господарської діяльності підприємства, так і щодо змісту окремих здійснених протиправних дій.

Підсумовуючи, зазначимо, що шахрайство з фінансовими ресурсами має низку особливих ознак:

1) ця злочинна діяльність вчиняється в кредитно-фінансовій сфері, що певною мірою обумовлює значні суми спричинених збитків;

2) способи вчинення шахрайства з фінансовими ресурсами є різноманітними та поділяються на прості (звичайне перекручення наданої інформації і розтрата грошових коштів на не передбачені кредитним договором цілі) та складні (тривалий етап підготовки, створенням підставних фірм, розроблення складних схем переказу грошей);

3) для шахрайства з фінансовими ресурсами характерне використання в якості засобів протиправної діяльності сучасної офісної техніки, значної кількості різних документів (бухгалтерських, банківських, господарських тощо);

4) непоодинокими є випадки причетності службових осіб банку чи інших кредитно-фінансових установ до вчиненої протиправної діяльності.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України

РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ

Нехоца Діана Василівна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

Серійні вбивства є резонансними та суспільно небезпечним злочинами, розслідування яких потребує від слідчого та працівників оперативного підрозділу особливих навичок аналізувати, оцінювати та співставляти отримувану криміналістично значиму інформацію.

Питання методики розслідування вбивств з ознаками серійності розглядалися у публікаціях Р. Л. Ахмедшина, В. А. Журавля,

В. М. Ісаєнка, Н. Р. Нафікової, А. В. Старушкевича, В. Л. Синчука та інших науковців.

Визначення поняття «серійне вбивство» не зустрічається у нормативно-правових актах, однак дискутується на сторінках наукових публікацій.

Зазвичай визнається, що мінімальна кількість учинених послідовно убивств, необхідних для того, щоб зробити висновок про наявність або відсутність серійності, повинна становити три вбивства. Лише після цього, можна зрозуміти поведінкові тенденції злочинця та зробити висновки про лінію його поведінки, мотиви вчинених вбивств.

В. М. Ісаєнко, враховуючи криміналістичні ознаки цих злочинів, виділяє такі групи серійних вбивств: з корисливих мотивів (наприклад, у випадку нападів з метою заволодіння матеріальними цінностями); пов'язані із згвалтуванням або задоволенням статевої пристрасті в іншій формі; вчинені під час протистояння організованих злочинних угруповань; на замовлення, які вчиняються особами котрі перетворили цю діяльність у злочинну професію; з кровної помсти; вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості або під час проведення релігійних (псевдорелігійних) ритуалів (наприклад, сатаністами) [1, с. 4; 2].

На початку розслідування серійного вбивства необхідно встановити наявність ознак серійності. Адже саме вони є невід'ємним атрибутом, що визначає подальший напрям розслідування такого виду злочинної діяльності. З цією метою необхідно проаналізувати якомога більше криміналістичних ознак подібності таких злочинів між собою, і визначити чи наявний «почерк» однієї особи в кожному аналізованому вбивстві. На даному етапі слідчий повинен тісно співпрацювати з працівниками оперативного підрозділу, які допоможуть як зібрати необхідну кількість криміналістично значимої інформації, так і проаналізувати її, з метою виокремлення ознак серійності у низці вбивств. Також важливою є тісна взаємодія слідчого із спеціалістом-криміналістом та судовим медиком, адже встановлення ознак подібності вбивств, здійснюється за слідами злочинної діяльності.

Під час розслідування серійних убивств, слідчому повинен бути притаманний аналітичний тип мислення, наявні навички правильно

оцінювати слідчу ситуацію, вміння співставляти виявлені сліди злочинної діяльності, з метою встановлення об'єктивних ознак серійності.

Під час розслідування серійних вбивств, важливим є встановлення дати настання смерті жертви. Це пов'язано з тим, що нерідко вибір часу, місця злочину, певних ознак жертви злочинцем, обумовлюються об'єктивними і суб'єктивними обставинами, і несуть в собі інформацію про особу злочинця. Тому крім судових медиків, важливою є співпраця слідчого з ентомологами, зоологами та ботаніками, за участі яких вдається більш точно встановити час настання смерті жертви вбивства [3, с. 14].

Під час розслідування серійних убивств, та з метою отримання додаткової криміналістично значимої інформації про серійність таких злочинів, слід проводити такі слідчі (розшукові) дії:

Огляд місця події. Допоможе знайти сліди, які «вказуть» на особу злочинця, або його особливості. Нерідко такі злочинці повертаються на місце вбивства. Під час такого огляду необхідно детально сфотографувати обстановку на місці події, щоб мати можливість в подальшому здійснити її ретельний аналіз [4].

Огляд трупа. Увага концентрується на кожній «дрібничці», адже на тілі трупа та його одязі можуть міститися мікрочастки з одягу або тіла злочинця.

Допит свідків. Особи які бачили злочинця, можуть описати його зовнішність. За цим описом можна скласти «портрет» мальованим або комп'ютерним способом. Який в подальшому пред'являється для впізнання рідним, друзям, знайомим жертви або особам, які проживають в районі виявлення трупа [5; 6].

Допит близьких, знайомих жертви. Дає можливість встановити осіб, з якими жертва конфліктувала, або з якими її бачили перед загибеллю [7].

Допит підозрюваного. Дає можливість отримати інформацію, про те чи дійсно ця особа вчинила вбивство, які його мотиви і чи немає алібі.

Призначення судових експертиз. Після проведення експертизи трупа, слідчий має можливість, співставити відомості отримані в ході експертизи, з ознаками інших подібних убивств. Перед експертом можна поставити перелік запитань, відповідь на які дасть змогу визначити поодинокий чи серійний характер таких злочинів.

Отже, не дивлячись на зовнішню легкість розслідування серійних убивств, це все ж досить кропітка робота, яка здійснюється зазвичай

груповим методом, або бригадою слідчих, яким повинні бути притаманні певні навички та вміння такого розслідування. А науковцям на підставі вивчення слідчої практики розслідування подібних злочинів доцільно скласти типову програму розслідування, яка б полегшувала отримання криміналістично значимої інформації в ході розслідування таких кримінальних правопорушень.

Література:

1. Исаенко В. Н. Организация расследования серийных убийств. *Законность*. 1999. № 2. С. 2-4.
2. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика багатоепізодних убивств, що вчиняються сексуальними психопатами. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Проблеми державотворення*. Львів: НД та РВВ ЛІВС. 1996. Вип. 3. С. 186-191.
3. Горбулинская И. Н. Использование специальных познаний в процессе расследования серийных убийств: первоначальный этап расследования: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность». Барнаул, 2007. 22 с.
4. Старушкевич А. В. Осмотр места происшествия по делам о сексуальных убийствах. *Осмотр места происшествия при расследовании отдельных видов преступлений: учебное пособие / под ред. Н. И. Клименко*. Киев: НВТ «Правник», 2001. С. 54-58.
5. Акулов В. И., Лекьянчиков Б. Е., Старушкевич А. В. Информационные свойства человека и их использование в работе органов внутренних дел: учебное пособие. Киев: НВТ «Правник» – НАВСУ, 2000. 44 с.
6. Біленчук П. Д., Старушкевич А. В. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності. *Юридична енциклопедія*. Київ: вид-во «Юридична енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998, Т. 2, С. 658.
7. Старушкевич А. В. Особа злочинця та потерпілого як елемент криміналістичної характеристики сексуальних убивств: навчальний посібник. Київ: НВТ «Правник» – НАВСУ, 1997. 63 с.

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України

ДО ПИТАННЯ ПРО УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пекар Ростислав Нар'янович

*начальник оперативного управління Департаменту податкової інспекції
Оболонського району ГУ ДФС у м. Києві*

1. Відвідуючи різноманітні державні та недержавні організації, спілкуючись з громадянами, представники засобів масової інформації (далі – ЗМІ) мають право отримувати доступ до документів і матеріалів, робити з них копії, здійснювати запис та фіксацію отриманої інформації з використанням технічних засобів. В отриманих таким чином журналістських матеріалах може знайти місце інформація, що прямо або побічно вказує на ознаки кримінального правопорушення, його сліди, осіб, що причетні до вчинення протиправних дій, а тому надані законодавством офіційні можливості представників ЗМІ дають змогу використовувати отримані ними матеріали в документуванні злочинної діяльності та її наслідків.

2. Форма участі представників ЗМІ в процесі документування злочинної діяльності може бути ситуативною або цілеспрямованою. Здійснення професійної діяльності працівників ЗМІ пов'язане з безпосереднім отриманням відомостей, що циркулюють в суспільстві, їх фіксацією та наступним відтворенням. За таких умов журналіст може потрапити в ситуацію, коли випадково почує інформацію, що відноситься до підготовки або вчинення кримінального правопорушення, вступить в контакт із запідозреним, зафіксує окремі факти його протиправної діяльності. Отримана в результаті цього інформація може бути оприлюднена в публікаціях, інтерв'ю та репортажах.

Цілеспрямовану участь працівників ЗМІ в документуванні треба розглядати як використання їх можливостей в збиранні й отриманні фактичних даних, які в подальшому можуть бути спрямовані на забезпечення розслідування кримінального правопорушення. Це може бути виконання журналістом доручення або прохання оперативного працівника, участь журналістів у спільних з працівниками правоохоронного органу рейдах, перевірках. Така участь передбачає тісну взаємодію працівників оперативного підрозділу та слідчого із ЗМІ. Присутність журналістів на таких спільних заходах можна розцінити по-

перше, як частину їх професійної діяльності з отримання та фіксації нової інформації про роботу правоохоронних органів, а, по-друге, як участь незалежної особи, представника громадськості в правоохоронній діяльності. Зафіксовані під час рейду або перевірки журналістом події можуть бути вивчені, а результати фіксації використані в якості доказів.

3. Своєчасне, об'єктивне і цілеспрямоване інформування населення через ЗМІ щодо криміногенної ситуації в регіоні, причин та умов злочинності, даних щодо обставин вчинення конкретного кримінального правопорушення здатне створити ситуацію, сприятливу для отримання додаткових фактичних даних від населення щодо вчиненого протиправного діяння, і особливо на початковому етапі його розслідування.

4. Повідомлення слідчого через ЗМІ можна використовувати для інформування населення про певні види злочинів, причини й умови, що сприяють їх вчиненню, для спростування чуток, котрі здатні дестабілізувати ситуацію та діяльність правоохоронних органів, для застосування такої тактичної операції, як дезінформація злочинця та злочинного середовища.

5. Успішне розв'язання органами розслідування завдань, що пов'язані з виконанням значного обсягу роботи, потреба швидкого реагування на відповідні ситуації в їх діяльності, нерідко залежить від того, наскільки своєчасно і повно інформацію доведено до населення. Таке інформування одночасно адресується всім членам суспільства і здійснює вплив як на цілісні соціальні групи, так і на окремих громадян. Тут має місце яскравий прояв регулятивної функції ЗМІ, котрі відіграють велику роль в постановці і вирішенні важливих економічних, соціально-політичних, науково-технічних та ідеологічних проблем, акцентують увагу слухачів, читачів, глядачів на найбільше важливих з них, «запрошують» до їх розв'язання і які не просто реєструють події, констатують стан справ, але й активно втручаються в події, спрямовуючи їх перебіг в інтересах суспільства [1, с. 383].

Використання можливостей ЗМІ дає змогу правоохоронним органам інформувати населення про криміногенну та оперативну обстановку в регіоні. В разі наданням слідчим або працівникам оперативного підрозділу такої інформації, що доводиться через ЗМІ до населення, повідомлення повинні бути точними, юридично виваженими і кваліфікованими, а опублікування даних повинно співвідноситися з метою їх розповсюдження. Якщо ЗМІ використовують для підвищення рівня

знань правоохоронного характеру, то доцільним буде даючи повідомлення про злочин, повідомляти водночас як треба діяти за різних ситуацій, пов'язаних із цим протиправним діянням, яких вживати заходів щодо недопущення втрати доказів, як запам'ятовувати характерні особливості вчинених дій, факти, деталі й обставини злочинного діяння.

6. Для визначення потреб населення щодо надання правових знань, слідчим варто з'ясувати реакцію громадян на виступи слідчих органів у ЗМІ. Врахування таких даних дасть змогу спланувати подальшу роботу окремих слідчих та слідчих підрозділів з профілактики кримінальних правопорушень, виявити недоліки і позитивні сторони їх роботи, передбачити заходи з використання ЗМІ для показу населенню причин і умов, що сприяли протиправній діяльності, а також для їх усунення. З цього приводу ще в 70-х роках минулого століття В. Т. Томін [2, с. 124] цілком справедливо підкреслював, що навіть фейлетон, підписаний слідчим, може мати на меті виконання вимог процесуального закону. Такий фейлетон буде по суті підготовленим слідчим поданням щодо вжиття заходів з усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів, але це буде не процесуальний і документ, а подання, що оголошене привселюдно.

Література

1. Афанасьев В. Г. Социальная информация и управление обществом. Москва: Политиздат., 1975. 408 с.
2. Томин В. Т. Привлечение трудящихся к расследованию преступлений. Омск, 1972. 136 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ У НІМЕЧЧИНІ

Резнік Юлія Степанівна

*кандидат юридичних наук, викладач Інституту спеціальної підготовки
відділу кримінально-правових дисциплін Національної академії
прокуратури України*

У статті розглядаються проблеми, пов'язані з наркозлочинністю в Німеччині. Проводиться аналіз закону про обіг наркотичних засобів від

28 липня 1981 року, надаються статистичні дані за злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Ключові слова: наркотики, наркозлочинність, наркозалежність, неповнолітні, кримінально-правові заходи боротьби, легалізація, державний контроль.

В сучасних умовах незаконний обіг наркотиків набув такого розмаху, що залученим в нього виявилось більшість країн, що складають світове співтовариство.

Проблема наркоманії розростається, стає транснаціональною і вимагає узгоджених зусиль всіх держав в боротьбі з нею.

Аналіз стану наркозлочинності в ряді держав дозволяє виділити особливості законодавчого вирішення боротьби з наркоманією та наркотиками в країнах таких як: Республіка Білорусь, Таджикистан, Казахстан, Вірменія, США, Канада, Німеччина, Франція, Китай, які пов'язані з національними особливостями правової системи держави, наявністю міжнародно-правових зобов'язань на рівні міждержавних відносин [1, с. 94; 3, с. 110] і залежні від того, чи є держава експортером, імпортером або країною-транзитом наркотичних засобів.

Статистичні дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, представлені у вересні 2014 року, в черговий раз підтверджують небезпеку проблеми наркоманії в світі. За останніми відомостями з усього населення планети, яке становить 7 мільярдів людей, 210 мільйонів вживають наркотики, тобто 3% людей на планеті - наркомани. Найбільш незахищеними і психологічно беспорядними перед наркотизацією суспільства виявилися неповнолітні. Життєві труднощі, проблеми і відсутність у більшості з них життєвого досвіду і навичок подолання стресових ситуацій, що дозволяють зберегти індивідуальність і сформувати здоровий стиль життя, самоусунення батьків і педагогів, недостатня увага до проблем дитини призводять до різкого зростання зловживання спиртовмісних продуктів і стимуляторів, а також наркотиків. Крім того, недостатній рівень розвитку держав, інститутів і традицій суспільства, політична пасивність і правова некомпетентність населення ряду держав є факторами, що стримують національний розвиток, загрожують національній безпеці. Все це обумовлює необхідність розробки державної політики щодо освіти, спрямованої на виховання демократичної громадянськості і формування правової грамотності

неповнолітніх [2, с. 141]. Внутрішня система певної держави має свої соціально-історичні характеристики і висловлює політику цієї держави, яка відображає ставлення до проблем злочинності, в тому числі пов'язаної з наркоманією і втягненням неповнолітніх у незаконний обіг наркотичних засобів.

Усвідомлюючи багатогранність суспільної небезпеки, а також масштаб різних негативних наслідків негативних соціальних явищ, пов'язаних з розповсюдженням наркотиків, світове співтовариство стало вживати заходів для протидії.

Зокрема, був прийнятий ряд відомих міжнародних документів: Єдина конвенція про наркотичні засоби (1961 р.), Конвенція про психотропні речовини (1971 р.), Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.).

Держави, які підписали і ратифікували зазначені Конвенції, будували і продовжують будувати свою подальшу зовнішню і внутрішню політику в рамках досягнутих міжнародних домовленостей в сфері протидії незаконному обігу наркотиків [4]. Серед держав, які найбільш лояльно ставляться до незаконного вживання і пов'язаного з ним обігу наркотичних засобів, можна виділити Голландію, Італію, Іспанію, Швейцарію та Німеччину. Однак, варто зазначити, що законодавство зазначених країн диференціює види відповідальності в залежності від виду наркотичного засобу. Для них характерно досить суворе покарання за виготовлення і поширення таких наркотичних засобів, як ЛСД, героїн, кокаїн, опіум, і менш суворе - за марихуану, гашиш та ін.

Розглянемо дане питання на прикладі німецького кримінального кодексу. У кримінальному кодексі ФРН знайшли своє відображення основні положення класичної школи кримінального права про свободу волі, форми і види вини, взаємозалежності свободи особистості і відповідальності, а також концепція відплати [5, с. 45]. Відзначимо, що систему джерел кримінального права Німеччини складають основний закон ФРН, Кримінальний кодекс ФРН 1871 року (в ред. від 10.03.1987 р.) та інші кримінальні закони.

Німеччина через своє зручне розташування є для наркоторговців, що називається «ласим шматочком», і привертає їх ця країна не тільки як ринок збуту забороненого товару, але і як можливість для подальшого поширення його по всій Європі.

У Німеччині всі наркотичні засоби класифікуються на 3 основні групи.

До першої і найнебезпечнішої групи належить кокаїн, героїн, метадон, екстезі, опіум і ЛСД. Друга група - це небезпечні наркотики, які включають в себе всі основні види та різновиди амфетамінів, а також канабіс і кодеїн. І третя група - це найменш небезпечні наркотичні засоби, такі як бензодіазепін, деякі амфетаміни та седативні засоби.

Німеччина належить до країн, так званих «споживачів» наркотичних засобів і специфікою кримінального права цієї держави є те, що кримінально-правові норми, що встановлюють відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів, містяться не в особливій частині кримінального кодексу (Кримінального уложення) ФРН [6; 7], а в Законі про обіг наркотичних засобів від 28 липня 1981 року (зі змінами і доповненнями), який відноситься до так званого додаткового кримінального права. Відмінними рисами Закону про обіг наркотичних засобів 1981 р. є:

1) розширений перелік діянь, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, які стали визнаватися злочинними;

2) зростання розміру покарання за тяжкі злочини в сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Дана норма є наслідком посилення кримінальної відповідальності за вчинення дій, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, вчинених організованими злочинними групами;

3) розширений перелік діянь, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, коли суд, у провадженні якого перебуває справа про незаконний обіг наркотичних речовин, може пом'якшити покарання або відмовитися від нього;

4) реалізація принципу «терапія замість покарання», тобто органам виконання покарання надана можливість за згодою суду замість виконання покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років у випадках, пов'язаних із засудженням особи з наркотичною залежністю, для реабілітації такої особи призначити йому спеціальне лікувально-терапевтичне лікування. Однак, це допускається тільки в тих випадках, коли однозначно встановлено, що даний злочин було вчинено особою через його наркотичну залежність. Однак на практиці застосування даної норми часто викликає певні труднощі, і пов'язано це,

перш за все з тим, що в системі виконання покарань Німеччини відсутня достатня кількість спеціальних лікувально-терапевтичних установ для розміщення в них осіб, які страждають на наркотичну залежність і вчинили в зв'язку з цим злочин. Все це призводить до того, що особи, які бажають пройти курс лікування, несвоєчасно поміщаються в такі лікувальні установи або взагалі не можуть бути поміщені через відсутність достатньої кількості таких установ.

Варто зазначити, що в середині ХХ століття опійні засоби (морфін, кодеїн, папаверин, тебаїн, настоянка опію, омнопон та ін.) в Німеччині застосовувалися для лікування алкоголізму.

В даний час препарати опійної групи застосовуються:

1) як центральні болезаспокійливі засоби при болях різного походження (травми, що супроводжуються значними больовими відчуттями; запальні процеси у внутрішніх органах і т. д.);

2) як снодійні засоби при безсонні на ґрунті сильних болів; для зменшення збудливості кашльового центру при наполегливому кашлі, особливо сухому і т. д. Призначаючи препарати опію, слід враховувати можливість розвитку до них звикання (зниженої реакція організму на повторне застосування речовини) і пристрасті (непереборного хворобливого прагнення до повторного прийому препарату) - опійної наркоманії.

Крім того, на думку членів Глобальної комісії ООН, легалізація наркотиків може стати більш ефективним способом боротьби з ними, ніж жорсткі міри покарання і кримінальне переслідування наркоманів. До такого висновку прийшли Кофі Аннан (колишній Генсекретар ООН) і експрезиденти Колумбії, Бразилії і Мексики, пояснивши це тим, що накопичений досвід боротьби з поширенням і вживанням наркотиків показує - радикальні заходи призводять тільки до посилення злочинності, збільшення обороту наркоторгівлі, її більшого поширенню і погіршення загального стану.

Легалізація деяких видів наркотиків принесе зворотний ефект і дасть можливість уникаючи насильницьких і примусових методів позбутися наркозлочинності.

У вересні 2014 року Глобальна комісія з питань наркополітики представила в Нью-Йорку свою доповідь про світову ситуацію в сфері незаконного обігу наркотичних засобів і назвала його «революційною».

Члени Комісії пропонували легалізувати вживання і зберігання всіх наркотиків, крім крек-кокаїну і дезоморфину, припинити переслідування дрібних наркоторговців, регулювати продаж наркотиків тими ж механізмами, що й тютюнові вироби та алкогольні напої. Автори доповіді назвали його «Взяти під контроль: на шляху до ефективної наркополітики» і в цілому спостерігається уникання слова «легалізація», вважаючи за краще вираз «державний контроль» [8].

Однак, по суті мова йде саме про декриміналізацію сфери обігу наркотиків і перехід на легальне регулювання психоактивних речовин. Один з членів Комісії з питань наркополітики, Річард Бренсон заявив, що «... Ми не можемо продовжувати прикидатися, що війна з наркотиками приносить якісь позитивні результати. Ризики, пов'язані з вживанням речовин зростають - часом катастрофічно - коли вони виробляються, продаються і вживаються в нерегульованих, кримінальних умовах. Найбільш дієвий спосіб захистити громадське здоров'я і безпеку - взяти наркотики під контроль за допомогою відповідального легального регулювання».

Проте, на наш погляд, варто не погодитися з даною заявою, легалізація наркотиків категорично неприйнятна і може привести до загальної наркотизації суспільства. Якщо розглядати досвід легалізації «легких» наркотиків в США і Нідерландах, то з упевненістю можна стверджувати, що це не привело ні до чого позитивного - за останні 10 років в США число смертей від передозування збільшилася в 3 рази [9]. Також потрібно відзначити, що вживання марихуани неминуче веде до психіатричних захворювань - шизофренії і глибоких депресій - і в подальшому, як правило, призводить до вживання більш «важких» наркотиків.

У кримінальне законодавство Німеччини неодноразово вносилися зміни та доповнення, що стосуються розмірів покарання за незаконні операції з наркотичними засобами. Зокрема за зберігання наркотиків передбачається позбавлення волі на термін від 1 року до 4 років або штраф, а за зберігання наркотиків у великих розмірах - позбавлення волі від 1 року до 15 років.

Таким чином, аналіз правового регулювання протидії незаконному обігу наркотиків показує, що система впливів і покарання антинаркотичного законодавства Німеччини специфічні, і це обумовлено

не тільки національними особливостями країни, але і криміногенною ситуацією в цій сфері.

Література:

1. Клименко Т. М. Відповідальність за незаконний обіг наркотиків по європейському законодавству / Т. М. Клименко // Вектор науки ТГУ. - 2010. - № 3 (3). - С. 94.
2. Жиліна К. Ю. Особливості міжнародно-правового попередження і боротьби з наркозлочинністю, наркотизмом і наркоманією / К. Ю. Жиліна // Наукові відомості. Серія Філософія. Соціологія. Право. - 2010. - № 2 (73). (Вип. 11.). - С. 110.
3. Федоренко Т.А. Зарубежный опыт деятельности органов по противодействию незаконному обороту наркотиков и его использование в РФ // Российская юстиция. - М.: Юрист, 2012, № 5. - С. 27-31.
4. Введення. Кримінальний кодекс ФРН. М., 2003. - С.45.
5. Уголовный кодекс ФРГ: по состоянию на 17 августа 1999 г. / Пер. с нем. и предисловие А. В. Серебренникова. М., 2001.
6. Головненков П.В. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия: научно-практический комментарий и перевод текста закона. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2016. – С. 278.
7. Серебренникова А. В. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів в Німеччині / А. В. Серебренникова // Наркоконтроль. - 2015. - № 1. - С. 23-30.
8. *Стинг С. Ситуация с наркотиками в Германии и Саксонии // Молодёжь и наркотики (социология наркотизма) / Стинг С., Вольфф М., Циппе К.; под ред. В. А. Соболева, И. П. Рущенко. — Харьков: Торсинг, 2000. — С. 295–312.*
9. Наркоманія: світова статистика / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://narkoinfo.ru/statistika-narkomanii/348-narkomaniya-mirovaya-statistika>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ У КІБЕРПРОСТОРИ

Романюк Уляна

курсант факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

Використання глобальної мережі Інтернет у всіх сферах життя сучасного суспільства призводить не тільки до безперечних позитивних результатів, але й до розширення джерел соціальної небезпеки, в тому числі пов'язаних з явищами кримінального характеру. Злочинність в Інтернеті набуває все більш небезпечних форм, отримуючи при цьому яскраво виражений транснаціональний характер. Відбувається зміна мотивації відповідної протиправної діяльності, активно освоюються її нові форми, розширюється географія поширення. Кількість кіберзлочинів в Україні за останні два роки збільшилася більш ніж на тисячу випадків. Зарубіжні країни давно навчилися протидіяти таким кримінальним правопорушенням, а Україна тільки вступила на шлях такої активної протидії.

В США від початку року соціальні мережі (Facebook, Twitter, Google+ і т. ін.) допомогли поліції і спецслужбам ідентифікувати й затримати більше десяти тисяч злочинців [1].

У зв'язку з високими результатами, найдосвідченіші слідчі вже прирівняли найпопулярніші інтернет-сайти для обміну інформацією до таких прогресивних криміналістичних методів як дактилоскопія або ДНК-аналіз.

Так, поліція Нью-Йорка затримала 49 членів вуличних банд, які були помічені на Facebook. Ворогуючі між собою підлітки відкрито вихвалялися вчиненими правопорушеннями (торгівля наркотиками, незаконне зберігання зброї, вбивства, крадіжки, грабежі і т. ін.), погрожували, ділилися планами на майбутнє. Активність в соціальній мережі тепер стане головним доказом проти цих правопорушників на майбутньому судовому процесі. Про цю операцію розповіли майже всі нью-йоркські і федеральні ЗМІ Сполучених Штатів [2]. Однак переважна більшість злочинів, розкритих за допомогою соціальних мереж, все ж залишається не відомою спільноті.

Зацікавлені в обмеженому отриманні такої інформації і самі власники популярних Інтернет-сайтів. Для них головне, щоб максимальна кількість людей реєструвалося в соціальних мережах і вело там активну переписку, завантажували фото і відеоролики, вступали в групи за інтересами і ставили «лайки».

Сьогодні розслідування на популярних Інтернет-сайтах ведуть не тільки агенти Федерального бюро розслідувань (FBI) і поліцейські, але й слідчі практично всіх національних, штатних і міських агентств США. Зокрема, податкова служба IRS розшукує злісних неплатників (кілька фото з закордонного курорту або з дорогого ресторану можуть обернутися візитом інспекторів), а Служба громадянства та імміграції (USCIS) перевіряє шлюби громадян з іноземцями на справжність [3].

Професійні злочинці ніколи не користуються соціальними мережами, тому іноді незареєстровані в Інтернеті люди заочно викликають підозри слідчих. Особливо це стосується осіб, підозрюваних в шахрайствах. Facebook і подібні до нього Інтернет-сайти перетворилися в могутню зброю спецслужб. Досвідчений психолог-аналітик здатний за 5-7 хвилин визначити, чим займається людина, яка зареєстрована в соціальній мережі, і чи може вона бути причетною до тих чи інших кримінальних правопорушень.

Усіх злочинців, затриманих через соціальні мережі, можна розділити на дві категорії. Першу складають «хвальки», недосвідчені порушники закону і так звані «романтики», які таємно мріють, щоб їх коли-небудь затримали.

Як приклад, можна навести ситуацію, коли українські правоохоронці взялися викликати на допит людей за «лайки» і «репости» в соціальній мережі Facebook. Люди давали показання з приводу розгрому виставки про Майдан скандального художника Давида Чічкана. Викликали навіть тих, хто не був на виставці, а просто поставив вподобання [4].

Людям властиво повідомляти оточуючим про свої сумнівні досягнення і соціальна мережа є для цього ідеальним засобом. Один повідомляє про свій намір убити ровесників і вчителів в школі, інший красується в нацистській формі. Третій розповідає, як зняв з чужих кредитних карток десятки тисяч доларів і відправився в подорож. Такі користувачі недовго займаються цією справою. Як правило, на них тут же «скаржаться» (така функція присутня на будь-якому популярному ресурсі)

інші користувачі, і інформація тут же відправляється від модератора соціальної мережі до правоохоронців та спецслужб.

Другу категорію злочинців становлять правопорушники, які намагаються зв'язатися через Інтернет з друзями, колегами і родичами. У більшості випадків вони знаходяться в розшуку і прекрасно усвідомлюють всю небезпеку соціальних мереж. І як тільки в країні вчиняється «серйозний» злочин, Інтернет-аналітики тут же починають шукати ниточки до його розкриття в Інтернеті.

За допомогою спеціалізованих пошукових систем, що працюють всередині соціальних мереж, агенти FBI та Департаменту внутрішньої безпеки (DHS) розпочинають посилено «сканувати» сторінки користувачів за ключовими словами. Якщо, наприклад, гучне вбивство скоїв якийсь Алан Сноу, то слідчі вводять фрази на кшталт «Я знаю, де зараз Алан Сноу» або «Допоможіть мені приховати вбивцю».

Якщо людина перебуває в розшуку і не має особистої сторінки в мережі Інтернет, то спецслужби вивчають активність людей, які вчилися з ним в одній школі (коледжі), колишніх колег, які проживають в тому ж місті (районі) однофамільців і ровесників. 5 – 6 фактів біографії злочинця цілком достатньо, щоб звузити кількість його потенційних спільників до 100 – 200 чоловік. Рано чи пізно злочинець на них вийде і попросить допомоги.

Злочинці-втікачі рідко бувають оригінальними в своїх діях. Вони зв'язуються зі знайомими через чужі акаунти і практично завжди пишуть одну і ту ж фразу: «Привіт. Пише тобі Алан Сноу. Це не моя сторінка, але якщо хочеш зі мною зв'язатися, то пиши сюди». Розшукуваний моментально буде впійманий.

Крім того, поліцейські і спецслужби досить часто опитують «друзів» підозрюваних в соціальних мережах. Якщо, наприклад, користувач має 300 «друзів», то від них можна отримати величезну кількість інформації. Іноді допити (у вигляді звичайного листування) відбуваються, поки підозрюваний сидить у камері попереднього ув'язнення. В цей час його друзі і родичі розповідають слідчим все, що потрібно для обвинувального акту.

Я вважаю, що зниження злочинності за останні 6 – 8 років напряму пов'язане із соціальними мережами. Якби не з'явився в лютому 2004 року Facebook, а в березні 2006 року Twitter, мільйони злочинів так би і

залишилися нерозкритими. Спецслужби, природно, роль соціальних мереж в протидії злочинності применшують. Все це вони, зазвичай, пояснюють своїм професіоналізмом.

Сто років тому звичайна людина не могла зробити хорошу фотокартку, оскільки у неї не було спеціального обладнання. Сьогодні користуватися фотокамерою і робити досить оригінальні знімки може навіть дитина. Та ж ситуація з детективами. Не треба бути Шерлоком Холмсом, щоб встановлювати злочинців через соціальні мережі. Декілька комп'ютерних програм? плюс логічне мислення, – і це все, що потрібно для успіху майбутнього розслідування.

Восени 2015 року в рамках реформи МВС в Україні було створено спеціальний підрозділ – кіберполіцію, який покликаний захищати громадян і державу від замахів у кіберпросторі. Спектр роботи цього підрозділу досить широкий: поліцейські займаються боротьбою з вірусами, DdoS-атаками, спамом, шахрайством з банківськими системами і крадіжкою особистих даних. Крім того, кіберполіцейські відстежують поширення порнографії і нейтралізують піратський контент. У департаменті кіберполіції зараз працює кілька сотень працівників: велика частина з них – це інспектори, які займаються притягненням до відповідальності кіберзлочинців. При цьому використовують ті ж методи оперативної і розшукової роботи, що і звичайні поліцейські. По суті – це ті ж слідчі, тільки спеціалізуються вони на злочинах в мережі: розпочинають кримінальні провадження, збирають заяви, пишуть запити в суди. Крім інспекторів, в кіберполіції працює ще кілька десятків спецагентів – «білих хакерів». Ці люди в рамках закону допомагають інспекторам: отримувати технічну інформацію (з коду сайту або заголовка електронного листа), досліджують пристрої, які стали знаряддями вчинення кіберзлочинів.

Більшість порушень закону, з якими стикаються українські Інтернет-поліцейські – це онлайн-шахрайство. Наприклад, покупець оплачує товар, а продавець не відправляє його і пропадає; або розсилаються смс з фальшивою інформацією про «виграші» автомобілів і т. ін.

Загалом, використання інформаційних технологій в ході розслідування злочинів, у сучасних умовах, є запорукою ефективності такого розслідування, воно має низку істотних особливостей, знання яких є вкрай необхідні для працівників правоохоронних органів.

Література:

1. United Nations, 1994. UN Manual on the Prevention and Control of Computer Related Crime. URL: https://www.unodc.org/pdf/Manual_ComputerRelatedCrime.PDF
2. РИА Новости. Офіційний сайт. URL: <http://digit.ru/state/20130522/401688249.html#ixzz2Wb79v02g>
3. USCIS to Begin Using More Secure Mail Delivery Service. URL: <https://www.uscis.gov/news/news-releases/uscis-begin-using-more-secure-mail-delivery-service>
4. Полиция начала вызывать украинцев на допрос из-за лайков в Facebook. URL: <https://inforesist.org/politsiya-nachala-vyzyivat-ukraintsev-na-dopros-iz-za-laykov-v-facebook/>

Науковий керівник: Старушкевич Анатолій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»

Федчишин Андрій Анатолійович
партнер ЮФ «ОНСТАН»

Термін «експертне забезпечення» почав з'являтися в науці вже в 70 роках ХХ ст. Спочатку застосовувалися терміни «криміналістичне забезпечення», «інформаційне», «методичне» забезпечення розслідування або доказування злочинів. В подальшому, набувши певного поширення в Російській Федерації та Україні, «експертне забезпечення» почало розглядатися через призму забезпечення слідчої та експертної практики в інформаційному, науково-методичному та організаційно-управлінському аспектах.

У словниках поняття «забезпечення» означає дати щось правильне, постачати всім необхідним, захистити від збитків, нестачі, злиднів, небезпеки, що загрожує комусь тощо [1, с. 577], тобто йдеться про діяльність. Діяти – робити щось для задоволення існуючих потреб. В

українській мові таким поняттям переважно охоплюється те, чим забезпечують кого-небудь або що-небудь. Дієслово «забезпечити», має декілька тлумачень: – знарядити чим-небудь в необхідній кількості; – надати достатні матеріальні засоби для життя; – зробити можливим, дійсним, реально виконуємим; – огородити.

Вивчаючи забезпечення з точки зору діяльнісного підходу, можна дійти висновку, що «забезпечити» – це все те, що означає забезпечити суб'єкта засобами конкретної діяльності, яка спрямована на реалізацію поставленої перед ним мети. Без таких засобів суб'єкту цілі не досягти.

Постає питання: що таке засоби діяльності? Виходячи з загальнофілософського розуміння, засоби і їх роль в будь-якій цілеспрямованій діяльності – це, на сам перед, результат, «продукт» будь-якої діяльності. Даний результат стане засобом діяльності тільки тоді, коли буде необхідним суб'єкту для досягнення мети, що стоїть перед ним. Як до здійснення цієї діяльності, так і після неї даний «продукт» не є засобом діяльності, хоча й буде реально існуючим і цілком життєздатним. Отже, даний засіб є криміналістичним (експертним), тому що він породжений в надрах криміналістики (експертології) і є результатом діяльності, яка здійснюється в рамках науки. Це поняття носить галузевий характер, тому, що відповідає тій галузі знань, звідки він взятий. Цей засіб є таким тільки в цілеспрямованій діяльності, для якої він буде використовуватись, хоча «продукт» не перестає існувати і розвиватися за своїми, притаманними лише йому законами.

Зокрема, криміналістичні (експертні) засоби називаються засобами діяльності. Криміналістичними (експертними) засобами виявлення розкриття, розслідування і попередження кримінальних правопорушень можуть являтися:

– певна «техніка», тобто спеціально розроблені або пристосовані предмети, інструменти, знаряддя, що використовуються в криміналістичній практиці;

– деякі технології, процеси, сукупності прийомів, методів і способів, що розробляються з метою ефективного здійснення слідчих (розшукових) дій і експертних досліджень;

– спеціаліст – «професіонал», що отримав необхідну освіту в галузі криміналістики (експертну), набув необхідних знань і відповідних їм основних вмінь і навичок [2, с. 17)].

У юридичній доктрині (в широкому розумінні), термін «експертне забезпечення» може полягати у розумінні забезпечення правосуддя експертизою. Його сутність полягає у здійсненні правосуддя на підставі загальних положень теорії судової експертизи, нормативних правових актів, які регламентують експертну діяльність, на основі спеціальних знань які задовольняють потреби судових органів.

За аналогією «криміналістичного забезпечення», експертне забезпечення правосуддя, можна визначити як систему «впровадження в досудову і судову практику боротьби з правопорушеннями» експертних знань і умінь [3, с. 27.].

Дана система складається із підсистем експертної науки, експертної освіти і експертних методик дослідження [2, с. 21].

Все це обумовлює необхідність наукового обґрунтування визначення «експертного забезпечення» у поєднанні законодавства з теоретичними і практичними положеннями. І не «як об'єктивної аморфної суми результатів людського пізнання, а диференційованих за ступенем пізнання даного галузевого предмета науки, рівнем оволодіння суб'єктом судочинства та процесуальною компетенцією цих суб'єктів знання, які можуть і повинні використовуватися у доказуванні фактів, необхідних для встановлення об'єктивної судової істини» [4].

Вперше запропоноване В. Г. Коломацьким визначення терміну «криміналістичне забезпечення» розглядалося у сукупності як діяльність правоохоронних органів із розкриття та розслідування злочинів. На його думку «криміналістичне забезпечення» – це система запровадження у практичну діяльність посадових осіб, підрозділів, служб та органів внутрішніх справ криміналістичних знань. Втілених в уміння працівників використовувати наукові, методичні, техніко-криміналістичні засоби і технології у боротьбі зі злочинністю з метою попередження, розкриття і розслідування злочинів [5].

Дослідженню питання криміналістичного забезпечення присвячені публікації Р. С. Белкіна, В. І. Галагана, А. В. Іщенко, В. Г. Коломацького, Є. Д. Лук'янчикова, В. В. Матвієнка, В. О. Образцова, Ж. В. Удовенко, О. І. Чучукало та інших.

В Україні забезпечення слідчої та експертної практик розглядалось переважно в інформаційному, науково-методичному і організаційно-

управлінському аспектах. Такі засади можна розглядати як складові експертного забезпечення.

Інформаційне забезпечення – це оптимальний пошук і використання інформації, потрібної для експертного дослідження.

Науково-методичне забезпечення – це створення умов для запровадження досягнень науки і техніки в експертну практику (апробація, уточнення порядку застосування, розроблення методичних рекомендацій чи інструкцій, підготовка користувачів та замовників).

Організаційно-управлінське забезпечення – здійснюється в процесі реалізації експертного висновку центром координації, розробки та втілення в практику правоохоронних органів, наукових досягнень і функцій, їх вивчення, оцінка, перевірка і організація впровадження [2, с. 18].

Сьогодні вже можна говорити про експертне забезпечення розслідування злочинів та їх судового розгляду, оскільки експертиза, як частина криміналістики, вже отримала свій суттєвий розвиток, розширивши свої можливості від специфічної діяльності до самостійного інституту, ставши об'єктом цілком самостійного наукового знання.

На сучасному етапі інтеграція наукових знань експертного забезпечення в юридичну практику набуває все більшого поширення і створює необхідні умови для розкриття сутності і формування змістовності експертного забезпечення у судочинстві України, виходячи виключно з принципу верховенства права. Змінюються акценти сприйняття та пізнання теорій, концепцій, вчень, світоглядних наукових теорій і систем, але багаторічна проблематика експертного забезпечення, не втрачаючи своєї актуальності, продовжує привертати увагу процесуалістів багатьох держав світу. Адже в умовах правової дійсності, експертне забезпечення, як основна концепція правової держави із закріпленням конституційних принципів, вимагає поглиблення теоретичного дослідження.

Література:

1. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4-х томах. Москва, 1989. Т. 2. 784 с.

2. Fedchyshyn A. A. Forensic research and expertise in the proceedings, arbitration and international arbitration. *Scientific journal innovative solutions in modern science*. 2016. № 9. P. 15–28.
3. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. В. Аверьяновой и Р. С. Белкина. Москва: Новый юрист. 1997, 398 с.
4. Гончаренко В. Г., Курдюков В. В., Легких К. В. Спеціальні знання: генезис, предмет, рівні, форми використання в доказуванні. *Вісник Академії адвокатури.*, 2007. Вип. 9. С. 22-32.
5. Коломацкий В. Г. Криминалистическое обеспечение деятельности органов внутренних дел по расследованию преступлений / под ред. Р. С. Белкина, В. Г. Коломацкого, И. М. Лузгина. *Криминалистика*. Москва, 1995. Т. 1: История, общая и частные теории. С. 62–64.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ АМНІСТІЇ ТА ПОМИЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

Шамралюк Софія Олександрівна

*студентка 2 курсу ФСП, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

На різних етапах розвитку суспільства в Україні спостерігався високий рівень злочинності, який сприяє трансформації в неправильному руслі, а саме побуджує нестабільність в суспільстві.

В першу чергу політика України у сфері кримінального права направлена на те, щоб особа, яка вчинила злочинне діяння понесла відповідальність за вчинений злочин. Однозначно є випадки, за яких можливе звільнення осіб від відбування покарання. Особливої уваги заслуговують інститути амністії та помилування, які включають у собі як переваги, так і недоліки.

Відповідно до Закону України «Про застосування амністії в Україні», амністія – це повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності та покарання певної категорії осіб, які засуджені за вчинення злочину або кримінальні справи стосовно яких перебувають у провадженні органів дізнання, досудового слідства чи суду, але не

розглянуті останніми, або ж розглянуті, але вирок стосовно цих осіб не набрали законної сили.

Все ж таки перевага застосування амністії з боку держави полягає насамперед в тому, що таким чином знаходять вираження основні принципи державності - милосердя та гуманізм. Суттєві вади, що інколи мають місце при виконанні акта амністії, в одних випадках тягнуть за собою незастосування її до осіб, що підлягають амністуванню, а в інших - звільнення від кримінальної відповідальності і покарання обвинувачених і засуджених, на яких амністія не поширюється [3, с. 116]. Згідно із судовим рішенням вирішується подальша доля особи і можливість застосування амністії, дане рішення приймається на основі детального аналізу особової справи та даних стосовно поведінки такої особи за період відбуття частини покарання.

Загальні особливості принципу індивідуалізації звільнення від покарання яскраво відображенні в Законі України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року, зокрема це знаходить вираження у категоріях осіб, до яких дозволено та заборонено застосовувати амністію.

Законопроект «Про амністію у 2016 році» викликав доволі неоднозначне ставлення щодо положень, які визначають звільнення від покарання тих осіб, які вчинили тяжкі злочини. Законом передбачено звільнення осіб за вчинення злочину невеликої тяжкості, за які передбачено відповідальність позбавлення волі до 2 років та середньої тяжкості – позбавлення волі до 5 років [2]. До цієї категорії осіб віднесено неповнолітніх, вагітних жінок, пенсіонерів, людей з інвалідністю, які можуть бути звільнені, але лише за умови, якщо до набрання чинності цього Закону вони вже відбували покарання. Найбільш неоднозначним, на нашу думку, є звільнення учасників АТО за вчинення злочинів невеликої та середньої тяжкості, і тяжких злочинів. Ця категорія осіб підлягає звільненню у разі вчинення таких злочинів, як умисне знищення або пошкодження військового майна, дезертирство, викрадення, привласнення зброї, спеціальної військової техніки. Невідомо чим керувалися законодавці у прийнятті змін щодо звільнення від покарання учасників АТО, адже злочини, які посягають на національну безпеку та міць, направлені проти суспільства мають каратися у суворому призначенні вироку. Все-таки на сучасному етапі розвитку правової системи України

доповнення до законодавства є доволі доцільними, але кожні зміни мають прораховуватись із врахуванням інтересів всіх категорій суспільства.

Невід'ємним є питання звільнення осіб, які здійснили злочинне діяння шляхом застосування інституту помилування. В Україні помилування є інститутом права, який утворюється виданням Президентом України правового акта, який зрештою звільняє особу від покарання, але у свою чергу не скасовує дію закону про кримінальну відповідальність.

Акт помилування не має нормативного характеру, оскільки він розрахований на застосування тільки в одному конкретному випадку – стосовно конкретного засудженого [1, с. 413]. Особа засудженого, ступінь тяжкості злочину, строк відбутого покарання та багато інших обставин неодмінно враховуються, коли розглядається клопотання про помилування злочинця.

Помилування – це акт гуманізму, який звільняє особу від покарання та його відбування, при чому законодавцем не затверджуються строки його застосування. Даний інститут немає обмежень, які визначають категорію засуджених, які можуть бути помилуванні. Проте, помилування має бути застосоване з особливою виваженістю у зв'язку із виявом довіри до особи з боку державі в особі Президента України, бо в кінцевому результаті акт помилування замінює попереднє покарання на більш м'яке.

На нашу думку, якщо визначати остаточне значення інститутів амністії та помилування, то слід зазначити, що вони відіграють важливу роль в як для особи злочинця, так і для держави в цілому. Для України як держави демократичної є характерним прояв милосердя, тому інститути амністії та помилування займають важливе місце в правовій системі нашої держави. Варто вкотре наголосити, що український законодавець має приділити значну увагу на розробку вдосконалення концепції, положень даних процедур.

Для нашої держави значні зміни в інститутах амністії та помилування дасть змогу стати більш неупередженими, справедливими у прийнятті таких рішень, які вирішують долю людини. Дані перетворення змінять сприйняття суспільства стосовно таких інститутів, але й виведе країну на новий рівень вдосконалення інститутів амністії та помилування.

Література:

1. Кримінальне право України. Загальна частина / [за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація]. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 480 с.
2. Закон України від 22 грудня 2016 року № 1810-VIII «Про амністію у 2016 році». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1810-19>
3. Музика А.А. Актуальні проблеми практики застосування амністії і здійснення помилування в Україні / А.А. Музика, С.М. Школа // Вісник ЗДУ. Юридичні науки. – 2003. – Вип. 1. – С. 114-117

Науковий керівник: Павленко Ірина Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент ФСП, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

**Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне
право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право.
Банківське право**

ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Гапеєва Ольга Львівна

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, докторант
Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного, м. Львів*

Правовим підґрунтям забезпечення національної безпеки України стали: Конституція України (1996 р.), Концепція (основи державної політики) національної безпеки України (1997 р.), Закон України “Про основи національної безпеки України” (2003 р.) та інші закони й нормативно-правові акти щодо інформації та інформатизації суспільства. За Конституцією України, забезпечення інформаційної безпеки є найважливішою функцією держави.

Система інформаційної безпеки України, утворена протягом перших років Незалежності, виконувала функції інформаційного супроводження діяльності державних органів влади й управління та міжнародного співробітництва в інформаційній сфері [1, с.17], але, на думку дослідників цієї проблематики, “...принципи взаємодії між окремими суб’єктами цієї системи виявились недосконалими”[Там само].

Аналізуючи наявну нормативно-правову базу у сфері забезпечення інформаційної безпеки України, вважаємо за необхідне відтворити низку історичних подій, які передували розробці першої Доктрини інформаційної безпеки України, введеної у дію Указом Президента України від 8 липня 2009 р. № 514/2009.

Так, 16 січня 2001 р. відбулись Міжнародні парламентські слухання з проблем інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законодавства та стану інформаційної безпеки України, на яких стан національної безпеки України в інформаційній сфері було визнано незадовільним через невиконання положень нормативно-правових актів, прийнятих за рекомендаціями попередніх парламентських слухань

протягом 1997–1999 рр. щодо інформаційної сфери; порушення демократичних принципів у діяльності; перетворення державних засобів масової інформації на інструментарій політичної боротьби, а також “...використання найвпливовіших засобів масової інформації для дезорієнтації населення щодо ситуації у країні, нав’язування політичних оцінок, маніпулювання громадською думкою” [2]. Незадовільною визнано й діяльність Національної телекомпанії України.

Загрози національним інтересам України в інформаційній сфері вперше визначено у Законі України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. № 964-IV. За Законом, спроба маніпуляції суспільною свідомістю шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації є однією із основних загроз [3]. Напрямами забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері зазначено: забезпечення інформаційного суверенітету України; удосконалення механізмів державного регулювання розвитку інформаційної сфери, розвиток національної інформаційної інфраструктури та ресурсів; наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; використання комплексних заходів захисту національного інформаційного простору та протидія монополізації інформаційної сфери [Там само].

Слід зауважити, що робота над проектом першої Доктрини інформаційної безпеки України відбувалась під час подій російсько-грузинської серпневої війни 2008 р., коли інформаційне супроводження відіграло найважливішу роль. Після затвердження Доктрини 8 липня 2009 р. та її подальшого оприлюднення [4] вітчизняні дослідники доволі критично висловились щодо її змістовного наповнення, зауважуючи на відсутність чітко сформульованих загроз для України в інформаційній сфері, оцінки поточного стану інформаційної безпеки; позитивних здобутків та існуючих проблем у цій важливій сфері забезпечення національної безпеки [5,6]. Змістовний аналіз Доктрини інформаційної безпеки України засвідчив її недосконалість й необхідність доопрацювання, оскільки “документи такого рівня переважно є визначальними для всієї системи забезпечення інформаційної безпеки держави” [5].

Як вже зазначалось вище, окрім Доктрини інформаційної безпеки України йшлося також про розробку Концепції національної

інформаційної політики. Дослідники зазначають, що протягом 2002–2010 рр. відбулося щонайменше три спроби ухвалити Концепцію державної інформаційної політики (як бачимо, назву було змінено), в якій висвітлено поточний стан інформаційної сфери та сформульовано напрями державної інформаційної політики – у 2002, 2009 та 2010 р. відповідно. Зокрема, 11 січня 2011 р. черговий проект Концепції у першому читанні було прийнято за основу і скеровано на доопрацювання у профільний Комітет Верховної Ради з питань свободи слова та інформації [5,6], але 5 липня цього ж року проект Концепції було відхилено [7].

Проте позитивним є той факт, що з метою удосконалення механізмів забезпечення кібернетичної безпеки України й створення ефективної системи взаємодії між державними структурами, відповідальними за цей напрям діяльності, починаючи з 2010 р. здійснювалась робота над проектом Стратегії забезпечення кібербезпеки України, а у Стратегії національної безпеки “Україна у світі, що змінюється” (2012 р.) вказано про необхідність створення національної системи кібербезпеки [8,9].

Від початку російсько-української війни 2014 р. Указом Президента України дію Доктрини 2009 р. було припинено [4]. 14 січня 2015 р. вперше в Україні створюється Міністерство інформаційної політики України (далі – МІП), КМ України ухвалено відповідну Постанову – “Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України” і затверджено Положення про МІП. Так, за Постановою, МІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів [10].

За рішенням РНБО від 28 квітня 2014 р. “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України”, введеного в дію Указом Президента України від 1 травня 2014 р., із залученням фахівців Національного інституту стратегічних досліджень та інших державних структур, встановлено терміни розробки і подання на розгляд Верховної Ради України низки законопроектів, якими передбачено внесення змін до законів України з питань протидії інформаційній агресії іноземних держав.

Слід зауважити, що у рішенні РНБО прописано також необхідність урахування механізмів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу “... шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також запровадження для іноземних засобів масової інформації, системи інформування та захисту журналістів, які працюють у зоні збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, при ліквідації небезпечних злочинних груп” [11]. З метою розробки концептуальних документів – Стратегії розвитку інформаційного простору України, Концепції інформаційної безпеки України та Державної програми розвитку інформаційного простору України при МІП України у 2015 р. була створена Експертна Рада, до складу якої увійшли 16 експертів-фахівців із інформаційної політики, освіти, медіа менеджменту та журналістики, у т.ч. відомий український дослідник інформаційних війн Георгій Почепцов [12]. Протягом наступних двох років було затверджено Стратегію кібербезпеки України (2016); прийнято Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” (2017); затверджено Доктрину інформаційної безпеки України (2017). Окрім планової діяльності на державному рівні, необхідно також розглянути діяльність українського феномена – інфоволонтерів. Проте ми вважаємо, що цілеспрямована й результативна діяльність активістів “інформаційного фронту” заслуговує на окреме дослідження.

Література:

1. Актуальні проблеми інформаційної безпеки держави // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1 (13). – 88 с.
2. Про підсумки парламентських слухань “Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2498-14>.
3. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19 червня 2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
4. Указ Президента України “Про Доктрину інформаційної безпеки України” від 8.07.2009 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>.

5. Малик Я. Інформаційна безпека України: стан та перспективи розвитку/ Я. Малик [Текст] // Збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 44 “Ефективність державного управління”. – С. 13–20.
6. Нестеряк Ю. В. Нормативно-правові основи державної інформаційної політики України в умовах розвитку інформаційного суспільства [Текст] / Ю. В. Нестеряк // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 4. – С. 111–119.
7. Постанова Верховної Ради України “Про відхилення проекту Закону України про Концепцію державної інформаційної політики від 5.07.2011 р.”[Електронний ресурс] // Законодавство України .– Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3590-vi>.
8. Питання створення “Огляду сектору кібербезпеки України”: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1911/>.
9. Стратегія національної безпеки України “Україна у світі, що змінюється” від 8.06.2012 р.[Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3590-vi><http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>
10. Міністерство інформаційної політики України [Електронний ресурс] / Міністерство інформаційної політики України, 2017. – Електрон.дані. – Назва з екрану. –Режим доступу : <http://mip.gov.ua>. – Дата звернення: 20.05.2017 р.
11. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] .– Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14>
12. Розроблено проект Концепції інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://radako.com.ua/news/rozrobleno-proekt-konceptsiyi-informaciynoi-bezpeki-ukrayini>.

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОЕКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Калініченко Лілія Іванівна

*аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

Закон України «Про державну експертизу землевпорядної документації» в статті 8 передбачає різні форми проведення державної експертизи, а саме обов'язкову, вибіркoву та добровільну.

Відповідно до статті 9 цього Закону України в редакції Закону України від 16 вересня 2008 року № 509-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння будівництву» обов'язковій державній експертизі підлягають проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок особливо цінних земель, земель лісогосподарського призначення, а також земель водного фонду, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Проте в редакції цього Закону від 17 червня 2004 року було передбачено, що обов'язковій державній експертизі підлягали всі проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок [1].

Стаття 50 Закону України «Про землеустрій» визначає, що проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок складаються у разі зміни цільового призначення земельних ділянок або формування нових земельних ділянок [2].

Вважаю, що при визначенні конкретного переліку проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок в Законі України «Про державну експертизу землевпорядної документації» в редакції Закону України від 16 вересня 2008 року № 509-VI, безпідставно не враховано проведення обов'язкової державної експертизи проектів по відведенню земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які не відносяться до особливо цінних земель.

Як зазначають О. Юрець і Р. Нечипоренко послаблення контролю з боку держави за охороною та використанням земель на стадії проектування земельних ділянок, що пов'язане із змінами статті 9 Закону

України «Про державну експертизу землепорядної документації» в частині відміни обов'язкової експертизи, призводить до безконтрольності розподілення та зміни цільового призначення земель сільськогосподарського призначення, пріоритет яких закріплено статтею 23 Земельного кодексу України. Таким чином втрачаємо сільськогосподарські угіддя – основний засіб виробництва у сільському господарстві [3, с. 22].

Г. Шарий вважає, що необґрунтованість та хаотичність зміни цільового призначення продуктивних земель, безсистемність забудови без врахування вимог планування територій та пріоритетності використання сільськогосподарських земель для вирощування сільськогосподарської продукції, передбаченої статтею 22 Земельного кодексу України, призводить до вилучення цих земель із сільськогосподарського обороту, що є недопустимим. І що саме недопущення таких негативних процесів вимагають перегляду законодавчо-нормативної бази [4, с. 8].

Щодо компетенції по проведенню обов'язкової державної експертизи проектів землеустрою земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які не відносяться до особливо цінних, то потребується також внесення змін до Методики проведення державної експертизи землепорядної документації, яка затверджена наказом Держкомзему України від 03.21.2004 № 391.

Так, в п. 4 Методики зазначено, що до відання Держгеокадастру належить проведення обов'язкової державної експертизи (первинної, повторної та додаткової) щодо проектів землеустрою щодо відведення земель лісгосподарського призначення, земель водного фонду, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення, а також земельних ділянок особливо цінних земель, крім безоплатної передачі у власність громадянам для ведення фермерського господарства, особистого селянського господарства та садівництва в межах норм, встановлених статтею 121 Земельного кодексу України, та ведення товарного сільськогосподарського виробництва в розмірі земельної частки (паю), яка згідно Методики відноситься до відання територіальних органів Держгеокадастру в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі [5]. Відповідно і проведення державної експертизи проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які не відносяться до

особливо цінних необхідно покласти на територіальні органи Держгеокадастру в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що питання державної експертизи землепорядної документації, саме в частині розробки проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, підлягає доопрацюванню та внесенню змін до законодавчих актів, а саме:

- в Законі України «Про державну експертизу землепорядної документації» абзац 7 статті 9 викласти в наступній редакції: «проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок особливо цінних земель, земель сільськогосподарського та лісогосподарського призначення, а також земель водного фонду, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення»;

- в Методиці проведення державної експертизи землепорядної документації абзац 4.2.1 викласти в наступній редакції: «проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок із особливо цінних земель у разі їх безоплатної передачі у власність громадянам для ведення фермерського господарства, особистого селянського господарства та садівництва у межах норм, встановлених статтею 121 Земельного кодексу України, та для ведення товарного сільськогосподарського виробництва в розмірі земельної частки (паю), а також інших земель сільськогосподарського призначення, які не відносяться до особливо цінних.

Внесення таких змін попередить безконтрольне вилучення земельного фонду із сільськогосподарського обігу та збереже сільськогосподарські угіддя, які є основним засобом виробництва у сільському господарстві.

Література:

1. Про державну експертизу землепорядної документації [Електронний ресурс]: Закон України від 17.06.2004 № 1808-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1808-15>.
2. Про землеустрій [Електронний ресурс]: Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.

3. Юрець О. Державна експертиза земельпорядної документації: проблеми при її проведенні та непроведенні / О. Юрець, Н. Руслан // Землевпорядний вісник. – 2010. – № 9. – С. 20-22.
4. Шарий Г. Державне управління земельними ресурсами: стратегія і перспективи контролю та охорони земель / Г. Шарий // Землевпорядний вісник. – 2011. – № 1. – С. 8-9.
5. Про затвердження Методики проведення державної експертизи земельпорядної документації [Електронний ресурс] : Наказ Держкомзему України від 03.12.2004 № 391. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1618-04>.

Науковий керівник: Краснова Юлія Андріївна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПРОБЛЕМА ЗАКОНОДАВЧОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СТАТУСУ БІЗНЕС - ІНКУБАТОРА ЯК ОБ'ЄКТА ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мачуський Володимир Володимирович

кандидат юридичних наук, професор кафедри правового регулювання економіки, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Інтеграція України в Європейський правовий простір об'єктивно викликає необхідність критичного осмислення законодавчого забезпечення інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

Одним із об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва є бізнес-інкубатори. Як зазначають Немченко А.Б. і Немченко Т.Б. бізнес-інкубатор – це один із варіантів, поряд з «науковими центрами» і «бізнес центрами», тих організаційних форм взаємодії науки і підприємництва, що являє собою складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим,

сприятливі умови для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних фірм, які реалізують цікаві наукові ідеї [1, 37].

Разом з тим, чинне законодавство України в сфері підприємництва містить суперечливі положення стосовно правового статусу бізнес-інкубатора як складової інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

Так, відповідно до Закону України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. [2] поняття бізнес-інкубатора, інноваційного бізнес-інкубатора, інноваційного центру, технопарку, технополісу тощо охоплюються поняттям інноваційного підприємства. Іншими словами, бізнес-інкубатор, є видом інноваційного підприємства.

Водночас, відповідно до статей 1,16 Закону України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) -підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг.

В свою чергу, інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності і таке підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо.

Таким чином, виходячи із змісту наведених статей Закону України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р. бізнес-інкубатор є видом інноваційного підприємства будь якої форми власності (приватне, державне, комунальне, змішаної форми власності) що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг.

Зазначені інноваційні продукти і послуги визначаються як результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим Законом України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 р.

Разом з тим, у контексті підтримки та розвитку малого і середнього підприємництва український законодавець одночасно визначає бізнес-

інкубатори і як складову інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

Так, в положеннях ст. 14 Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва” від 22.03.2012 р. [3], зокрема, зазначено, що до об’єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва належать бізнес-інкубатори, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва.

Відповідно до положень наведеної статті, інфраструктурою підтримки малого і середнього підприємництва є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток суб’єктів малого і середнього підприємництва, їх інвестиційної та інноваційної активності, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки.

Таким чином, виходячи із змісту ст. 14 Закону України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва” від 22.03.2012 р. діяльність бізнес-інкубаторів перш за все спрямована на розвиток суб’єктів малого і середнього підприємництва.

Отже, на даний момент чинне українське законодавство містить два підходи до визначення місця і ролі бізнес-інкубатора в сфері підприємництва.

Перший підхід визначає мету діяльності бізнес-інкубатора як розробку, вироблення і реалізацію інноваційних продуктів, продукції чи послуг. Вказані бізнес-інкубатори визнаються інноваційними підприємствами і обсяг виробленими ними інноваційних продуктів, продукції чи послуг у грошовому вимірі повинен перевищувати 70 відсотків від загального обсягу вироблених продукції і послуг.

Другий підхід відносить бізнес-інкубатори до об’єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, діяльність яких спрямована перш за все на розвиток суб’єктів малого і середнього підприємництва, просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), на внутрішній і зовнішній ринки.

Таким чином, в узагальненому вигляді, відповідно до чинного законодавства, бізнес-інкубатори визнаються як виробниками інноваційних продуктів, продукції чи послуг (інноваційні підприємства), так і об’єктами інфраструктури підтримки малого і середнього

підприємництва, діяльність яких спрямована на розвиток суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Іншими словами, бізнес-інкубатори одночасно є суб'єктами інноваційної діяльності і об'єктами інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва. Зазначена обставина покладає на бізнес інкубатори практично взаємовиключні функції і з правової точки зору зменшує ефективність правового регулювання в сфері підприємництва.

Крім того, вказана законодавча невизначеність поняття бізнес інкубатора на практиці викликає непорозуміння стосовно правового статусу останнього, призводить до неоднозначного тлумачення послуг, які вони повинні надавати, що, в свою чергу, утруднює розбудову належної інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва.

Враховуючи викладене, видається можливим дійти до висновку про необхідність критичного осмислення стану правового забезпечення підтримки малого і середнього підприємництва, уточнення понятійного апарату, що застосовується в межах правового забезпечення інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, з метою вдосконалення законодавства в сфері підприємництва в Україні.

Література:

1. А.Б. Немченко, Т.Б. Немченко Бізнес інкубатори в сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури / А.Б. Немченко, Т.Б. Немченко // Наукові праці КНТУ / Тернопіль. - Економічні науки, 2010 –Випуск 17, С. 37.
2. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 № 40-IV // Офіційний сайт ВРУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва: закон України від 22.03.2012 № 4618-VI // Офіційний сайт ВРУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

ОРЕНДА ЗЕМЛІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Плаксій Тетяна Геннадіївна

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту №4 Національної академії внутрішніх справ

З початком економічних реформ в Україні орендні відносини стали займати значне місце в аграрному секторі. Оренда стала одним із способів формування відносин власності в агропромисловому комплексі і набула великого значення.

Оренда землі має глибокі історичні корені. В різних країнах світу вона розвивалась по-своєму, а тому має особливості, що характеризуються певними традиціями і правовим становищем держави. Історія оренди землі свідчить, що імпульси її розвитку беруть початок від земельного власника, і тому об'єктивні передумови названих відносин закладені в самій природі відносин власності, перш за все, приватної. Втілюючи в життя положення Конституції, яка започаткувала принципово новий підхід до регулювання економічних, у тому числі земельних, відносин в умовах ринкової економіки, вони дали можливість використовувати оренду землі і плату за землю як інструменти здійснення земельної реформи. На сьогоднішній день Закон України «Про оренду земель» є єдиними кодифікованими земельно-правовими актом, норми якого у цілому відповідають вимогам Конституції та ефективно діють на практиці.

Нині у нашій державі склалися сприятливі умови для розвитку орендних земельних відносин: визначилися земельні власники, розширюється правове поле для організації різних форм господарювання, набувають розвитку ринкові відносини. Таким чином, прийняття Закону «Про оренду землі» — напрям до ринку землі. Для інвестора, який авансує сільськогосподарське виробництво, можливість оренди землі замість її купівлі забезпечує істотну економію стартових інвестицій. Крім того, названа оренда дає змогу орендарю швидше адаптуватися до ринкової кон'юнктури, змінюючи розміри земельних площ, що ним використовуються. Нарешті, оренда порівняно з купівлею значно підвищує ліквідність землі у разі, коли господарство треба ліквідувати, а гроші вилучити.

Створення сприятливих економічних умов для всебічного розвитку всієї системи орендних відносин, незалежно від їхніх форм і видів створює умови для одержання якнайшвидших позитивних результатів і динамічного ефективного функціонування сучасного аграрного виробництва.

Складним є питання про розмежування сфери застосування цивільного і земельного законодавства, пріоритету того чи іншого у певних питаннях, оскільки на сучасному етапі в регулюванні земельних відносин, поряд із земельним законодавством, велика роль належить цивільному законодавству. Насамперед вона виявляється в активному впливі принципів і положень цивільного приватного права на формування земельного права. Із введенням приватної власності на землю і включенням її в майновий обіг земельні і цивільні правовідносини з приводу земель за своєю соціально-економічною і правовою природою стали схожі. Водночас їх не можна ототожнювати. Справа в істотній їх специфіці, зумовленій особливостями земель як об'єкта правової регламентації. Особливе це значення має для земель сільськогосподарського призначення.

Слід зазначити, що з прийняттям закону «Про оренду землі» застосування цивільно-правових норм у даному випадку має субсидіарний чи додатковий характер. Договір оренди землі, у тому числі оренди землі сільськогосподарського призначення, необхідно вважати як таким, що поєднав у собі ознаки притаманні цивільному і земельному праву.

Чинне законодавство не забезпечує цілеспрямованої реалізації відповідних принципів і юридичних правил щодо оформлення договорів оренди земельних ділянок та земельних часток (паїв). Практично сам орендодавець законодавчо не визнаний як власник (земельна частка (пай) — це ще не конкретна земельна ділянка, а тільки право на частину масиву земель колективного господарства). Це можна підтвердити, порівнюючи структуру зазначених договорів оренди. Адже для договору оренди земельної ділянки характерним є існування суттєвих умов, які, на нашу думку, необхідно врахувати і в договорі оренди земельних часток (паїв). Необхідно сказати, що договір оренди земельної частки(паю) за своєю правовою природою суттєво відрізняється від договору оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення. Він став перехідною ланкою в формуванні орендних відносин, пов'язаних із орендою земель

сільськогосподарського призначення.

Нормативно-правова база, яка регулює відносини, пов'язані із договором оренди паю, значно поступається нормативно-правовій базі, яка регулює відносини оренди земельних ділянок. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне якнайшвидше переоформлення земельних паїв на земельні ділянки (виділення в натурі ділянок і отримання державних актів) для більш ефективного і з правової сторони забезпеченого використання на правах оренди земельних ділянок.

Науковий керівник: Полішко Наталія Леонідівна, доцент кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Руденко Людмила Дмитрівна

*доцент кафедри АГПФЕБ, Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Рибак Олександра Юріївна

*студентка магістратури, Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет*

Розвиток цифрової економіки обумовлює виникнення нових «нетрадиційних» об'єктів права інтелектуальної власності. До одного з таких об'єктів відноситься мобільний додаток. Мобільний додаток – один з найбільш застосовуваних об'єктів права інтелектуальної власності, але у той же час права на такі об'єкти систематично порушуються, у тому числі і з боку держави. Зокрема, протягом місяця з моменту оприлюднення мобільного додатку для полювання на віртуальних покемонів кількість завантажень гри перевищила десять мільйонів. При цьому акції компанії Nintendo протягом першого тижня зросли на 50%. Таганським судом Російської Федерації винесено рішення про блокування Telegram. Але Федеральна служба з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій та масових комунікацій Російської Федерації не має фізичної можливості

виконати рішення суду. Наведені приклади вказують на відсутність у держави ефективних правових засобів охорони прав на мобільні додатки. Традиційні правові інструменти не забезпечують як захист об'єктів права інтелектуальної власності, так і реалізацію публічних інтересів держави у сфері цифрової економіки.

Метою дослідження є конкретизація сутності мобільного додатку як об'єкта права інтелектуальної власності.

У ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначено такий об'єкт охорони як комп'ютерні програми [1]. Комп'ютерна програма є найбільш близьким до мобільних додатків об'єктом права інтелектуальної власності. Тобто мобільні додатки також захищаються як об'єкти авторського права. Але це складний об'єкт правової охорони, оскільки він може містити у собі декілька самостійних об'єктів: зображення, графічні об'єкти, музичні твори, торговельні марки тощо. Мобільний додаток має подвійну правову природу: з одного боку він виступає об'єктом права інтелектуальної власності, а з іншого – комерціалізованою інформаційною послугою. Основним об'єктом захисту в мобільному додатку є вихідний програмний код. Як і будь-який інший об'єкт авторського права, мобільний додаток захищається з моменту його створення. Захисту підлягає саме форма вираження мобільного додатку. Згідно з Бернською конвенцією, до якої на сьогоднішній день приєдналася 171 країна, включаючи Україну, авторські права виникають з моменту створення твору та не вимагають виконання будь-яких формальностей, у тому числі реєстрації [2]. Але, виходячи зі складності мобільного додатку як інтелектуального продукту та його подвійної правової природи, механізми авторського права не забезпечують захист у випадку комерціалізації такого продукту. Зображення мобільного додатку не є тим ключовим елементом, який підлягає захисту. Комерціалізувати та використовувати мобільний додаток дозволяє знання програмного коду.

Як правило, до створення програмного коду залучається безліч розробників. Це можуть бути як штатні співробітники компанії, так і сторонні підрядники. Аналіз практики вказує на забезпечення захисту мобільних додатків на стадії розробки шляхом укладення договорів. З кожним із розробників укладається письмовий договір, який може бути трудовим або цивільно-правовим. В інтересах роботодавців і замовників у кожному з договорів чітко зазначається механізм передачі програмного

коду у повному обсязі, що дозволяє практично без обмежень розпоряджатися результатами розробки. Також у договорах передбачаються умови, що автор програмного коду (як і будь-якого іншого об'єкта авторського права) бере під свою відповідальність усі претензії третіх осіб, пов'язані з авторськими правами на об'єкт. Такі умови виключають відповідальність замовників у випадку свідомого або випадкового запозичення розробником об'єктів права інтелектуальної власності інших осіб.

Таким чином, проведений аналіз вказує на подвійну правову природу мобільного додатку як об'єкта права інтелектуальної власності. З одного боку, це об'єкт права інтелектуальної власності, а з іншого – комерціалізована інформаційна послуга. Виходячи з механізму захисту, впровадженого для об'єктів авторського права, слід констатувати на неналежну правову охорону мобільних додатків. Адже вони є складними об'єктами права інтелектуальної власності, які можуть містити декілька самостійних об'єктів. Практикою розроблено договірний механізм передачі прав від розробників до замовників та відповідальності розробника за результати його інтелектуальної діяльності. Проте такий механізм не забезпечує захист третіх осіб, результати інтелектуальної діяльності яких використано розробниками у мобільних додатках. У подальших дослідженнях доцільно розробити пропозиції щодо захисту таких прав.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 13. – Ст. 64. – зі змін. та доп.
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 24.07.1971 року // Офіційний вісник України – 2007. - № 75. –Ст. 2809.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО БАНКРУТСТВА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Суміна Олена

студентка III курсу Інституту післядипломної освіти Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, Україна, м. Київ

Постановка проблеми. Практика визнання неспроможними боржників, майно яких знаходиться на території кількох країн, все більш потребує розвитку, і в даному випадку має місце таке поняття, як транскордонне банкрутство. Транскордонне банкрутство є цілком природним явищем ринкової економіки, яке виконує важливу функцію у розв'язанні майнових проблем учасників економічних відносин. В його основі лежить просте правило вільного ринку: у конкурентному середовищі мають виживати ті підприємства, діяльність яких є ефективнішою і товари яких знаходять попит на ринку споживачів. В Україні ж, відбуваються важливі процеси реформування національного законодавства, з приводу транскордонного банкрутства. Це зумовлено тим, що наша держава стає достатньо активним учасником світових процесів. Проголошена Україною інтеграція у Європейське співтовариство та набуття членства у Світовій організації торгівлі вимагає створення якісно нового правового середовища, що повинно будуватися на зрозумілих правилах здійснення підприємницької діяльності та забезпеченні вільного руху товарів і послуг.

Об'єктом дослідження є стан розвитку регулювання транскордонного банкрутства у законодавстві України.

Стан дослідження. Питанню аналізу сучасного стану розвитку регулювання транскордонного банкрутства у національному законодавстві присвячено чимало праць наших видатних діячів науки. Серед них особливої уваги слід приділити працям О. Бірюкова, М. Вербіцької, В. Козирєвої, І. Ніколаєва, І. Новосельцева, Б. Полякова, В. Степанова, М. Тітова, Б. Полякова та інших.

Виклад основного матеріалу. Важливо зазначити, що українське законодавство про транскордонне банкрутство, реформується практично постійно: змінюються підходи, вносяться зміни до спеціального закону, корегуються правові методи, які використовуються для розв'язання

проблем неплатоспроможності боржників. Тому, потрібно обов'язково відслідковувати сучасні тенденції розвитку законодавства про банкрутство у світі для подальшого їх врахування, з метою адекватного реагування на світові процеси.

До 1992 р. в Україні не існувало інституту банкрутства. Закон України від 14 травня 1992 р. «Про банкрутство» визначив спеціальний порядок розгляду справ фінансово неспроможних підприємств арбітражними судами. Його сутність полягала у ліквідації підприємств. Закон не вирішував проблем фінансового оздоровлення підприємств і був прокредиторським. Його завдання полягало у примушуванні боржника будь-якими шляхами погасити борги кредиторам [3, с. 19].

Принципово іншим став Закон України від 30 червня 1999 р. «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2]. Були змінені підстави для порушення справи про банкрутство; строки провадження справи; визначені судові процедури, які застосовуються до боржника; з'явилася нова судова фігура – арбітражний керуючий та ін. Проте головним у законі є відновлення платоспроможності господарюючого суб'єкта. Із прокредиторського цей закон став продебіторським [3, с. 19].

Основним завданням законодавства про банкрутство є забезпечення розподілу виторгу, отриманого від реалізації майна неспроможного боржника між кредиторами. Тому основною рисою цього законодавства є те, що до боржника (відповідно до встановлених правил), звертають свої майнові вимоги всі його кредитори.

Також зазначимо, що зі вступом України до СОТ ми повинні керуватися принципом вільного пересування капіталу, осіб, товарів і послуг. Приєднуючись до цієї організації Україна підписала Додаток № 2 до Протоколу щодо специфічних (окремих) зобов'язань з надання послуг, досягнутих Україною і країнами-членами СОТ, згідно з яким ми зобов'язалися зняти всі обмеження у сфері надання професійних послуг, окрім послуг нотаріусів. Так наші суди не мають права вимагати при порушенні провадження у справах про неплатоспроможність призначення тимчасовим розпорядником майна виключно на підставі наявності в останнього ліцензії, виданої українським повноважним органом [4, с. 119-120].

Українське національне законодавство будується на загальному правилі, згідно з яким іноземні особи мають рівний з вітчизняними

суб'єктами права статус. Це викладено у ст. 2 Закону України «Про режим іноземного інвестування» 1996 р.

Відповідно до національного законодавства України *боржник* визначається як суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредитором (у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх оплати), а *суб'єкт банкрутства або банкрут* - це боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлено господарським судом [4, с. 119-120].

Потрібно зазначити, що позитивним є те, що норми, присвячені транскордонним банкрутствам, включено в окремий розділ нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який називається «Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства».

Однак, слід звернути увагу на те, що теперішні норми про транскордонні банкрутства, що містяться у Законі України про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом, не можуть розв'язувати складні конфлікти, що зазвичай виникають у разі невизначеного застосування правових порядків кількох країн.

Зокрема ефективність юридичних засобів для розв'язування проблем, що виникають при розгляді справ про банкрутство залежить від співробітництва між судами та іншими органами держав. Метою таких засобів повинно бути збереження активів боржника та максимальне підвищення його вартості.

Практика відпрацювала дві основні моделі правового регулювання транскордонного банкрутства:

- універсальність – єдине провадження;
- територіалізм – паралельне провадження. [1]

Сучасний стан світових процесів, а також інтеграційні наміри України зумовлюють необхідність введення в законодавство України правил розгляду справ про транскордонні банкрутства. Це також пов'язано зі здійсненням гармонізації національного законодавства України з правом Європейського Союзу.

Саме тому, вдосконалення закріплених в Законі норм, які регулюють транскордонні банкрутства та введення в чинне законодавство України правил, норм і процедур, яких сьогодні бракує, допоможе українським суддям ефективно розглядати справи про транскордонні банкрутства, а

державі Україна та- ким чином допоможе захистити свою економіку від негативних впливів з боку інших держав та зайняти належне місце у світовому господарстві серед інших країн з розвинутим бізнесовим законодавством, важливим елементом якого є банкрутство [3].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що в Україні, все ж таки встановлено законодавчі механізми для реалізації процедур транскордонного банкрутства. Належне їх застосування разом із врахуванням кращих світових практик призведе до покращення стану виконання контрактів та рівня захищеності кредиторів (як вітчизняних, так і іноземних) у сфері банкрутства, покращення підприємницького та регуляторного середовища в Україні, підвищення інвестиційної привабливості економіки України. Але наразі також існує і чималий простір для вдосконалення та доопрацювання цих норм, що в свою заповнить відповідні прогалини у національному законодавстві і полегшить судам ефективніше приймати рішення у справах, пов'язаних з транскордонним банкрутством та співпрацювати зі своїми колегами з судових органів інших країн. Зокрема необхідно розробити положення щодо спрощення процедури визнання рішень судових органів інших держав у справах про неплатоспроможність і можливості відкриття похідних чи паралельних проваджень.

Література:

1. Вербіцька М. Транскордонне банкрутство за законодавством України. Актуальні проблеми правознавства. Випуск 3 (7). 2016 р. С. 46-49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/18119/1/Вербіцька%20М..pdf>
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1999 р. Редакція від 04 квітня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Кульчій О. О. Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом Навчально-методичний посібник для студентів. ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2015 р. с. 19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016/b_03.pdf
4. Новосельцев І. І. Транскордонна неплатоспроможність у міжнародному приватному праві: Моногр. – 2-ге вид., доп. і перероб. / Наук. ред. Т.В. Сліпачук. – Київ: Арт Економі, 2013. – 208 с. с. 119-120

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ З ПРАВОМ ЄС

Гирявенко Ольга Мирославівна

*студентка III курсу Інституту післядипломної освіти Інституту
міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, Україна, м. Київ*

Своєрідність охорони географічних зазначень в ЄС – запровадження права *sui generis* для регіональної охорони найменувань сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів з встановленням більш високих стандартів охорони, ніж визначені міжнародними конвенціями та законодавством більшості іноземних країн; застосування двох видів позначень: географічних зазначень та найменувань походження. Основними чинниками утворення та розвитку регіональної системи охорони було забезпечення конкурентоспроможності європейської харчової промисловості, в тому числі через її високу якість, що призвело до розгляду охорони географічних зазначень в межах законодавства про якість продукції, а не права інтелектуальної власності [1].

Основними документами, що регулюють правовідносини у сфері зазначення походження товарів в ЄС є:

- Регламент (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та продуктів харчування [4];
- Регламент (ЄС) № 110/2008 Європейського парламенту і Ради від 15 січня 2008 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1576/89, і правила її застосування [5];
- Регламент (ЄС) № 251/2014 від 26 лютого 2014 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1601/91 [6].

Відповідно до статей 201 – 211 Угоди про асоціацію та Додатків XXII-A, B, C, D Україна взяла зобов'язання щодо впровадження умов та механізмів охорони географічних зазначень.

Характерним для права ЄС є швидка динаміка розвитку з введенням охорони найменувань нових груп продукції, пов'язаних з виробництвом у певних географічних регіонах та традиціями. При цьому підходи до охорони таких найменувань (гарантовані традиційні страви, гірські продукти тощо) є близькими до таких, що застосовуються для найменувань – об'єктів промислової власності, та призведе до питання щодо можливості їх розгляду як об'єктів промислової власності.

Ідея розповсюдження існуючої в окремих державах-членах охорони найменувань походження для вин та харчових виробів на територію ЄЕС розглядалась Європейською комісією у 1988 р. при обговоренні проблем майбутнього сільських регіонів в ЄС. Крім дотримання якості продукції суттєвим фактором запровадження єдиної охорони географічних значень та найменувань походження було боротьба з імітаціями продукції європейських виробників [3].

Загальновідомо для всіх дослідників у сфері інтелектуальної власності щодо географічних зазначень, що Цивільний кодекс України та Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» мають різні підходи до визначення строків охорони прав: Кодекс визначає, що право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням, а Закон говорить про десятирічний строк (з правом його багаторазового продовження).

Ці положення не є тотожними і потребують уточнення. Охорона має скасовуватися лише за умов зникнення характерних ознак географічного зазначення: чи географічного місця походження товару внаслідок природних катаклізмів, чи індивідуалізуючих особливих якостей внаслідок зміни погоди, чи втрата репутації, чи відсутності характерного поєднання природних умов і людського фактора.

Враховуючи вимоги Регламентів ЄС та Угоди про асоціацію, виникла необхідність внесення змін до законодавства України у сфері географічних зазначень в частині перегляду понятійного апарату, уточнення умов надання правової охорони географічному зазначенню та

підстави для відмови в наданні такої охорони; визначення умов надання правової охорони омонімічному географічному зазначенню; уточнення кола осіб, які мають право на державну реєстрацію географічного зазначення; перегляду вимоги до заявки на реєстрацію; удосконалення порядку проведення експертизи заявок на географічні зазначення; визначення вимоги до технічних умов, яким повинен відповідати товар, для якого заявляється зазначення; уточнення переліку прав та обов'язків, що впливають з державної реєстрації географічних зазначень тощо.

При адаптації нашого національного законодавства до законодавства ЄС можуть виникнути наступні складнощі [2]:

1. В ЄС не охороняються географічні зазначення при наданні послуг (у нас – повна охорона).

2. Час від часу в ЄС то охороняють права на назви мінеральних вод, то знову їх скасовують. Обґрунтовують це нестійкістю погодних умов, що забезпечують формування, мінералізацію та наповнення природних джерел води, а тому, зважаючи на суворі стандарти ЄС на воду, не можуть охоронятися в повному обсязі.

3. Основною галуззю охорони в ЄС є сільськогосподарське виробництво (невеликий перелік сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів), а Україна не обмежує сфери застосування такої охорони.

4. В ЄС суб'єктами права на географічне зазначення обмежуються виробниками такої продукції, а Цивільний кодекс України передбачає можливість асоціацій споживачів продукції на отримання такого права.

Таким чином, в цілому аналіз законодавства у сфері охорони прав на географічне зазначення надає можливість стверджувати, що законодавство України в процесі входження до складу ЄС потребує уточнення та удосконалення, оскільки існуючі механізми охорони заплутують виробників товарів (послуг) в Україні та не дозволяють їм максимально використати економічні та інші переваги своєї продукції на зовнішніх ринках.

Література:

1. Капіца Ю. Гармонізоване та негармонізоване законодавство держав — членів ЄС у сфері інтелектуальної власності / Ю. Капіца// Юридична Україна. - 2016. - № 3-4. - С. 98-102.

2. Попович Т. Г. Особливості регулювання реєстрації географічних зазначень в контексті імплементації Україною Угоди про асоціацію з ЄС / Т. Г. Попович // Приватне право і підприємництво. - 2016. - Вип. 15. - С. 182-186.
3. Par. 11, Proposal for a Council Regulation on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuff. 21 January 1991. SEC(90) 2415 final.
4. Official Journal L 343, 14.12.2012 p., С. 1 – 29
5. Official Journal L 39, 13.02.2008 p., С. 16 – 54
6. Official Journal L 84, 20.03.2014 p., С. 14 – 34

Науковий керівник: Криволапов Богдан Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент, Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка, Україна, м. Київ

ОХОРОНА АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ, РОЗМІЩЕНИХ В ІНТЕРНЕТІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ

Довжук Ігор Володимирович

доктор історичних наук, професор, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

Літературні твори всіх видів є типовими об'єктами охорони авторського права будь-якої країни. До цієї категорії творів зазвичай відносять книги, брошури, статті та інші письмові твори.

На сьогодні, більшість матеріалів, доступних через Інтернет, є саме літературними творами. Повідомлення електронної пошти, рекламна та довідкова література, каталоги, словники, тексти, розміщені на сайтах WWW, FTP тощо – усе це літературні твори з точки зору авторського права.

Доречно детальніше зупинитися на дуже своєрідному об'єкті інтелектуальної власності, якому Інтернет завдячує самим своїм існуванням та який прирівнюється авторським правом саме до літературних творів [2]. Йдеться про *комп'ютерні програми*. Це вони управляють як самими комп'ютерами, так і потоками інформації між

ними, об'єднуючи в інформаційні мережі. Саме комп'ютерні програми надають можливість пошуку й ознайомлення з матеріалами, розміщеними в Інтернеті, та «перекладають» усі інші твори, що передаються Інтернетом, з мови комп'ютерів на мову, зрозумілу людині, і навпаки. До того ж, вони самі передаються Інтернетом у великій кількості і як самостійні твори, і як частини складених творів. Ось ця легкість миттєвого розповсюдження комп'ютерних програм у глобальних масштабах і складає основну загрозу, яку несе авторам програм та їхнім правонаступникам Інтернет.

Слід зазначити дві особливості комп'ютерної програми як об'єкта охорони авторського права. По-перше, програма, похідна від алгоритму, а по-друге, вона є, у певному сенсі, його еквівалентом. Це означає, що деякі основні риси алгоритмів властиві й програмам. Водночас, програму можна розглядати як засіб реалізації алгоритму, і як така вона характеризується певними відмінними рисами, з яких для цілей дослідження програми як об'єкта авторсько-правової охорони можна виділити таку: на відміну від алгоритму, що являє собою послідовність логіко-математичних операцій перетворення інформації, програма містить послідовність команд, що описують процес реалізації алгоритму й забезпечують керування цим процесом. Об'єктивною формою вираження програми є її запис формалізованою мовою однопоточних комп'ютерів.

Саме це вираження і є об'єктом охорони авторського права. Ідеї ж, покладені в основу комп'ютерної програми, навіть виражені в ній та описані нею, авторським правом не охороняються. Їхній захист є прерогативою іншої галузі права інтелектуальної власності – патентного права.

Концепція захисту комп'ютерних програм патентним правом має багато як прихильників, так і супротивників. Існує ряд дуже істотних практичних ускладнень, що виникають при патентуванні комп'ютерних програм [3]: а) процедура патентування є дуже тривалою, на її проходження потрібно від 2 до 5 років, у той час як термін життя самого програмного забезпечення може бути коротшим; б) відсутній фонд програмного забезпечення і, таким чином, можливість виявлення аналогів, прототипів, з якими можна було б порівняти нове рішення, проводячи патентну експертизу; в) оскільки для об'єктів цього типу дуже важко виявити випадки порушення прав, то повна публікація опису об'єкта,

прийнята у патентних документах, з одного боку, недоцільна, а з іншого – може виявитися занадто ємною для патентного документа, що більше підходить для наукової публікації, ніж для патентного опису.

Зазначимо, що аргументація прихильників захисту комп'ютерних програм патентним правом зводиться до такого: 1. Тривалий термін процедури патентування не є принциповою перешкодою. По-перше, вважається, що патентний захист одержують лише нові, оригінальні програмні продукти, а такі розробки живуть набагато довше від терміну експертизи. По-друге, не є особливо складною розробка методів проведення швидкої «чорнової» експертизи. 2. Значна кількість виданих патентів на об'єкти програмного забезпечення в таких країнах, як США, Велика Британія та Японія, існуюча практика проведення їхньої експертизи спростовують твердження про те, що об'єкти цього типу взагалі неможливо порівняти, виявити, розпізнати чи скласти для них патентну формулу. 3. Проблема відсутності фонду патентних програм для пошуку аналогів і проведення експертизи навряд чи може стати серйозною перешкодою при бажанні визнання патентоспроміжності комп'ютерних програм [1].

Таким чином, оскільки комп'ютерній програмі властиві якості об'єкта охорони як авторського, так і патентного права, то програмне забезпечення можливо захищати за нормами обох галузей. Спроби ж охороняти комп'ютерні програми, використовуючи методи лише однієї галузі, базуючись на властивостях, характерних для об'єктів її охорони, залишає програми незахищеними з точки зору інших властивостей, характерних для об'єктів охорони іншої галузі.

Література:

1. Гельб А. Б. Программное обеспечение. Специфический объект интеллектуального творчества // Современное состояние проблемы защиты программного обеспечения. Таллинн, 1989. С. 31.
2. Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІІ (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

**ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ**

Городиська Кристина Сергіївна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Характерно, що в процес дослідження дисидентства як соціального явища в історії України на сьогодні включаються не лише професійні історики, а й безпосередні учасники дисидентського руху. Окремо варто вказати про висвітлення у історичній літературі життєвого досвіду, творчого доробку, своєрідних політичних портретів представників опозиційного руху. Такі праці друкувалися у зв'язку із святкуванням ювілейних дат [1, с.207].

Особливо варто відзначити збірник документів і матеріалів про творчий шлях О. Гончара, підготовлений співробітниками Інституту історії України НАН України П. Троньком, О. Бажаном, Ю. Данилюком. У вступній статті до цього видання висвітлено діяльність О. Гончара на тлі суспільно-політичного життя в Україні в 1960–1980-х рр. із визначенням ставлення письменника до процесів русифікації та аналізом переслідування митця радянськими органами за публікацію роману «Собор» [2, с.104]. В. Шевчук та М. Тараненко дослідили діяльність діячів «Українського національного фронту», «Української Гельсінської групи», наголошуючи, що виступаючи проти тоталітарного режиму та пропонуючи шляхи реформування суспільства на демократичних засадах, українські опозиційні сили допомагали широкому загалу усвідомити необхідність корінних перетворень в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Перша спроба дати загальний огляд ідеології українського дисидентського руху належить І. Лисяку-Рудницькому. Права особи і право націй на самовизначення (а відтак поцінування самотності української культури і національної свідомості) – ідеологічна серцевина українського дисидентського руху [3-4].

Повага до інших націй та захист прав національних меншин забезпечило солідарність представників різних націй в українському

дисидентському русі – євреїв, кримських татар, білорусів і т. д. Це була позиція, що знаходила вияв у конкретних діях – публічних промовах (наприклад, виступ І. Дзюби у Бабиному яру), заявах (наприклад, П. Григоренка та ін. на захист кримських татар), збирання відповідної інформації [5, с.205].

Комплексними історичними дослідженнями українського дисидентського руху є книга Г. Касьянова «Незгодні» та А. Русначенка «Народ збурений. Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії» та «Національно-визвольний рух в Україні. Середина 1950-х - початок 1990-х років». Особливої уваги заслуговує монографічне дослідження Г.Касьянова, присвячене дисидентському руху. Використавши попередній доробок таких науковців, як Я. Білоцеркович, Б. Кравченко, І. Лисяк-Рудницький, та різноманітні джерела, автор плідно скористався з своєрідного виду джерел – інтерв'ю з безпосередніми учасниками подій. Г. Касьянов аналізує феномен дисидентства у контексті загальної історії радянського суспільства, особливостей «відлиги» [6, с.149].

Досліджують дисидентство в своїх працях Ю.Курносів, Ю.Зайцев та інші, що розглядають рух як широкий за своїм соціальним складом, різний за своїми напрямками і формами опір тоталітаризму. Незважаючи на свою невикінченість і розпливчастість, подібні трактування поняття «дисидентства» здаються більш логічними. Аналізуючи і зіставляючи найрізноманітніші визначення поняття «дисидентства», можна стверджувати, що чи не найбільше наблизились до істини відомі дослідники новітньої історії України І. Лисяк-Рудницький, Я. Грицак, О. Шевченко та інші, котрі розглядають «дисидентство» не просто як узагальнений опозиційний рух, а як одну з течій в суспільно-політичній думці, що протистоїть офіційним доктринам в усіх сферах матеріального та духовного життя.

Я. Грицак вважає, що дисидентський рух був в основному міським явищем й охоплював головним чином найбільш освічені й соціально мобільні верстви населення. У випадку можливого краху системи цей рух мав потенційні шанси змобілізувати під свої лозунги велике число людей і водночас забезпечити їх достатньо керівництвом. Гельсінські угоди створили умови для нової діяльності дисидентського руху – громадського контролю за їхнім дотриманням в СРСР. Джерелом натхнення для

підрадянських дисидентів стало присудження у жовтні 1975 р. А. Сахарову Нобелівської премії миру. Цього ж місяця Французька комуністична партія приєдналася до компартії на Заході щодо визволення Л. Плюща, і в січні 1979 р. йому було дозволено виїхати з Радянського Союзу. Це показувало, що радянська влада була чутливою на західну критику щодо порушення прав людини в СРСР.[7, с.26].

Таким чином, при вивченні проблеми дисидентського руху важливе місце займають праці вітчизняних істориків, які у своїх роботах торкаються різних аспектів. Поки в Україні видавнича діяльність перебувала під пресом цензури, завдяки старанням дослідників, праці з історії дисидентського руху всеодно з'являлися.

Література:

1. Історія радянської політичної цензури: Документи і коментарі. М., 1997. – с. 305.
2. Бажан О., Данилюк Ю. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті рр.). – К.,2000. – 232 с.
3. Лисяк-Рудницький І. Нариси з історії нової України. – Львів: Меморіал, 1991. – С. 79–86.
4. Лисяк-Рудницький І. Політична думка українських радянських дисидентів//Нариси з історії Нової України. – Л., 1991. – С. 79 – 98.
5. Курносов Ю. Інакомислення в Україні/60-ті- перша половина 80-х років рр. ХХ століття./ НАН України, Ін-тут історії України. – К., 1994. – 222с.
6. Безбородов А.Б., Мейер М.М., Пивовар Є.І. Матеріали з історії дисидентського і правозахисного руху в СРСР 50-80-х років: Навчальний посібник. М., 1994. – 225 с.
7. Буковський В. «Гельсінкі оплачені нашою кров'ю » // Новий час. 1991. №14. – С. 19.

«ВЕЛИКА БЛОКАДА»: КАРАЛЬНО-СИЛОВІ ЗАХОДИ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ ПРОТИ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ (СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ)

Ухач Василь Зіновійович

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і
права юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Звільнення території західноукраїнських земель Червоною армією від німецьких військ ознаменувало повернення радянського тоталітарного режиму з його карально-репресивною системою, переходом до форсованої реалізації (уже без будь-яких завуальованих елементів, що мали місце в період вересня 1939 – червня 1941 років – *Авт.*) планів «другої» радянської країни. Без перебільшення західноукраїнське населення, пізнавши трагічний досвід першого урядування совітів на цих теренах, з тривогою очікувало реалізації політики радянської. Активна ж меншість оформлена в структури українського національно-визвольного руху зі зброєю в руках зустріла ворога номер один.

Сучасна вітчизняна історіографія розглядає звільнення західноукраїнських земель від нацистської окупації (як і завершення Другої світової війни), процеси повторного встановлення радянської влади на цих землях, як новий етап національно-визвольної боротьби за самостійну Українську державу. Заявлена наукова тема ставала предметом вивчення авторитетних дослідників українського визвольного руху – Д. Веденєєва, В. Ільницького, А. Кентія, Ю. Киричука, О. Лисенка, І. Патриляка, Г. Стародубець та ін. [9].

Ми поставили за мету проаналізувати вжиті радянським тоталітарним режимом заходи боротьби з українським визвольним рухом у критичний період протистояння – 1945–1946 роки, які очільники підпільно-повстанського руху охарактеризували як «великі блокади».

У новітніх дослідженнях істориками об'єктивно висвітлюється система запроваджуваних заходів боротьби партійних органів та силових структур проти націоналістичного підпілля та повстанських відділів. Сталінський режим, зазначає В. Гриневич, у визначенні власної стратегії і

тактики боротьби з ОУН і УПА із самого початку обрав за пріоритет – збройну протидію [7]. Д. Веденєєв подає чітку класифікацію партійних керівних вказівок та завдань радянських правоохоронних органів та спеціальних військ. У переліку системних заходів комуністичних органів, київський дослідник виокремлює: 1) «внесення розколу в місцеве населення за соціально-майновою ознакою...» [2]. Сценарій апробований на Великій Україні в 1930 роки, але очевидною була і інша мета – викрити «злодіяння» українсько-німецьких націоналістів та позбавити матеріально-фінансової підтримки повстанське запілля; 2) підготовка та максимальне охоплення краю сіткою агентурної мережі; 3) введення «... тотальної системи контролю за населенням краю...» [2] як соціальної бази сил українського самостійницького руху; 4) активна системна розбудова комсомольських та партійних організацій; 5) запровадження системи кругової поруки та жорсткої відповідальності для всіх хто приховував інформацію про структури націоналістичного підпілля та повстанської армії; 6) примусове, з використанням каральних заходів, залучення людної краю до «груп самооборони» та «груп сприяння винищувальним батальйонам» [2]. Звісно, вище перелічені заходи впроваджувалися на фоні масової інформаційно-пропагандистської компанії з викриття ворогів радянської держави.

З-поміж переліку пріоритетних напрямів боротьби радянських правоохоронних органів та спецвійськ з ОУН(б) та УПА історики виокремлюють: 1) створення агентури в структурах підпілля та соціальної бази його підтримки [2]; 2) легендованих агентурно-бойових груп [3]; 3) проведення чекістсько-військових операцій [7]; 4) перехоплення каналів зв'язку керівництва підпілля із закордонними структурами та розвідками інших країн; 5) «розклад нелегального середовища й схилення його учасників до виходу з повиною» [2]; 6) використання у збройній протидії з ОУН(б), УПА спецгруп НКВС, оперативників Народного комісаріату державної безпеки, агентів «Смершу»; 7) використання спецзасобів, компрометації, публічних форм покарання, репресивно-депортаційних заходів, насамперед, проти родин учасників національно-визвольної боротьби. Поділяємо точку зору Ю. Киричука, який зазначав, що усі ланки радянської карально-репресивної системи спрямовувалися на боротьбу проти націоналістичного підпілля [4].

Слід наголосити, що в останні 5-10 років, у контексті вивчення системи заходів боротьби органів радянської влади і його карально-силових структур з українським самостійницьким рухом, вітчизняними дослідниками – А. Кентієм, О. Лисенком, І. Патриляком, Г. Стародубець достатньо повно висвітлені т. зв. «великі блокади».

Аналіз праць вітчизняних істориків у висвітленні цього наукового сегменту дозволяє виокремити певні узагальнення. По-перше, науковцями об'єктивно наголошується, що «великі блокади» були ініційовані компартійними рішеннями республіканської влади (зокрема в одному із рішень партійного керівництва УРСР ставилося завдання остаточно ліквідувати ОУН(б) і УПА до 15 березня 1945 року) [6], мали на меті цілковито зліквідувати націоналістичне підпілля та повстанські відділи і створити підґрунтя для проведення перших повоєнних виборів (планувалися на початок лютого 1946 року), які за планами комуністичних верховодів мали б стати демонстрацією «всенародної підтримки» населенням західноукраїнського краю нової влади. По-друге, історики об'єктивно зазначають, що комуністична влада і її карально-силові структури, зробивши висновки з досвіду боротьби за 1944 рік, прагнули знешкодити організаційну та матеріально-технічну базу націоналістичного підпілля. У подальшому шляхом наступальних операцій ізольовані відділи УПА мали бути повністю розгромлені. По-третє, найповніше етапність «великих блокад» з притаманними кожному з них особливостями представлена у фундаментальних дослідженнях І. Патриляка [8]. Перший етап, що тривав з 10 по 31 січня 1945 року, на думку І. Патриляка, партійне керівництво змушене було продовжити до кінця березня у зв'язку із провалом планів розгромити структури визвольного руху до 15 березня 1945 року. У період з квітня до пізньої осені 1945 року відбулася реорганізація УПА та значно активізувала свою контрозвідувальну діяльність СБ ОУН(б) [8]. Особливу увагу компартійне керівництво приділяло агентурній роботі, яка «вирішальним фактором у боротьбі з ОУН» [6]. Подальших дослідницьких зусиль вимагатиме встановлення, наскільки можливо об'єктивних узагальнених даних про обопільні втрати протиборствующих сторін.

Як зазначає О. Лисенко, незважаючи на помітні втрати, радянським силовим органам не вдалося повністю виконати поставлене завдання –

зліквідувати структури самостійницького руху і соціальну базу його підтримки [6].

У цілому сталінському режиму у період зими 1945-1946 років через проведення системи військових та ідеологічно-політичних заходів вдалося суттєво підірвати позиції українського національно-визвольного руху. Давався взнаки неспівмірний потенціал протиборствуючих сторін, відсутність міжнародних джерел підтримки боротьби ОУН(б) і УПА, наростаюча, хронічна втома населення. Попри вжиті контрзаходи СБ ОУН, все ж контррозвідка самостійницьких сил не змогла адекватно відповісти підступній агентурно-оперативній діяльності радянських спецслужб [5].

Друга «велика блокада», за твердженням І. Патриляка, розпочалася з 10 січня 1946 року, і попри незмінну стратегічну мету розгромити підпільні структури ОУН(б) та відділи УПА, мала важливим завданням організувати захист і забезпечити проведення лютневих виборів 1946 року. Вітчизняні дослідники підкреслюють безпрецедентність вжитих компартійними органами і спецслужбами заходів: повне перекриття державних і адміністративних кордонів з розташуванням військових гарнізонів (за даними А. Кентія впродовж січня-квітня 1946 року на західноукраїнських землях було дислоковано понад 3500 гарнізонів регулярних військ Червоної армії), а І. Патриляк обчислює військові сили у 60 тис. осіб [8], вказує на залучення прикордонний і внутрішній військ. Очевидне побоювання республіканського компартійного лідера М. Хрущова не дозволило імплементувати на практиці підготовлений проект директиви про запровадження в західних областях воєнного стану. Силові структури сталінського режиму в арсеналі вжитих заходів вдалися до тактики прочісування лісів, жорстокого поводження з полоненими та показовими публічними стратами, на які зганялися і учні шкіл.

Таким чином, незважаючи на болючі втрати, український самостійницький рух зумів продовжити боротьбу і в подальші роки.

Література:

1. Андрухів І. Боротьба радянської влади проти збройних формувань ОУН та УПА на теренах Станіславщини (Івано-Франківської обл. в 40–50-х рр. ХХ ст.) / І. Андрухів // Галичина. – 2008. – № 14. – С. 358.

2. Веденєєв Д. В. Організація, тактика й методи дій радянських оперативно-військових сил у протиборстві з національно-визвольним рухом в Західній Україні (1945–1950-ті рр.) / Д. Веденєєв // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – Вип. 16. – С. 211-227.
3. Ільницький В. І. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954): монографія / В. І. Ільницький. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – С. 230.
4. Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія і практика / Ю. Киричук. – Львів: Добра справа, 2003. – 464 с.
5. Лисенко О. Є. Боротьба радянських силових структур проти ОУН і УПА у 1945 р. В кн.: Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ільюшин І. І., Касьянов Г. В. та ін. Відп. ред. Кульчицький С. В. НАН України; Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2005. – С. 386.
6. ОУН і УПА в 1945 році: Зб. док. і мат-лів. В 2 ч. Ч. 2. Редкол.: Боряк Г. В., Веселова О. М., Даниленко В. М., Кульчицький С. В. (відп. ред.). – Упорядн.: Веселова О. М. (відп. упорядн.), Гриневич В. А., Сергійчук В. І. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 55-56.
7. «Особые папки» Сталіна і Молотова про національно-визвольну боротьбу в Західній Україні у 1944–1948 роках / Упорядн. Я. Дашкевич; В. Кук. – Львів, 2010. – 594 с.
8. Патриляк І. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939–1960 роках / І. Патриляк. Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – С. 445–451.
9. Стародубець Г. М. Українське повстанське запілля (друга половина 1943 – початок 1946 років). / Г.М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – 527 с; Кентій А. Українська повстанська армія в 1944–1945 рр. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с
10. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939–1960 рр. / І. Патриляк; Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – 591 с. та ін.

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄС І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА
ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ**

Кобзар Валентин Ігорович

*студент Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Будяк Олександр Андрійович

*студент Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Право ЄС формувалося під впливом основоположних засад і практики, властивих національним правовим системам держав-членів ЄС. Вони трансформувалися і використовувалися з урахуванням цілей і задач, що стоять перед Європейським Союзом, і необхідністю досягнення максимально ефективного вирішення проблем, віднесених до його юрисдикції.

Існування та функціонування Європейського Союзу ґрунтується на особливій і самостійній системі права. Проте, сама ця система права створена і функціонує не автономно від національних систем, а безпосереднім чином взаємозалежна і взаємопов'язана з національними правовими системами держав-членів. Звичайно ж, мова не йде про просте копіювання національних правових норм. Взаємодія права ЄС і національного права держав-членів здійснюється на основі принципів, закріплених в установчих договорах та інших актах ЄС.

Можна виділити такі принципи:

1. Принцип інтеграції. Під ним розуміється закріплення норм права ЄС у національних системах права всіх держав-учасниць, в результаті чого вони стають невід'ємною складовою частиною цих систем. Саме інтеграція в національне право надає юридичну чинність нормам ЄС на території держав-членів і робить обов'язковим їх застосування національними судами.

Правові норми ЄС діють і підлягають застосуванню на території держав-учасниць на тих же умовах, що й національне право. Єдине, що

зобов'язана зробити держава-реципієнт, це не встановлення умов його застосування, а створення умов для його максимально ефективного застосування.

2. Принцип прямої дії норм права ЄС. Під ним розуміється безпосереднє й обов'язкове застосування нормативно-правових актів Європейського Союзу національною адміністрацією і судами незалежно від їхньої згоди чи умов, установлюваних державою-членом.

Принцип прямої дії передбачений безпосередньо в самих установчих договорах. Про нього говориться, зокрема, у ст. 249 Договору про Європейське Співтовариство. В другому абзаці цієї статті зазначається, що Регламенти мають загальне застосування. Вони є обов'язковими у всіх своїх елементах і мають пряму дію в усіх державах-членах.

У максимально повному вигляді принцип прямої дії застосовується *регламентами*, безумовність прямого застосування яких обумовлена в самому установчому договорі.

До числа обов'язкових умов прямого застосування норми права ЄС належать:

- чіткість, ясність і несуперечливість норми;
- можливість прямого використання національним судом;
- відсутність застереження про можливість її застосування іншими актами чи діями.

3. Верховенство права ЄС стосовно права держав-членів. Суть даного принципу полягає в наділенні норм права ЄС переважною юридичною чинністю стосовно норм національного права держав-членів. У випадку колізії норми національного права і права ЄС переважну силу має остання. Саме вона і підлягає застосуванню національними органами влади і судами.

Принцип верховенства права ЄС передбачає його поширення на всі джерела права ЄС, а також підпорядкування йому будь-яких видів актів національного права. Не менш важливі і тимчасові умови його дії. Принцип верховенства права ЄС поширюється на всі акти права ЄС незалежно від часу їхнього прийняття.

4. Юрисдикційний захист правових норм ЄС судовими органами ЄС та держав-членів. Під ним розуміється імперативна обов'язковість для всіх національних судових органів держав-членів і судових органів

ЄС забезпечити застосування права ЄС і максимально ефективний захист прав та інтересів, що виникають на його основі.

Крім того, процесуальне регулювання пред'явлення і розгляду позову про відповідальність, заснованого на праві ЄС, повинне здійснюватися із застосуванням національного режиму. Це значить, що воно ні в чому не повинно поступатися процесуальним гарантіям, наданим при аналогічних позовах за національним правом (принцип еквівалентності).

Отже, взаємодія права ЄС з правом держав-членів здійснюється за допомогою принципів права, принципи права виражають сутність, зміст права, тому мають значення керівних положень під час здійснення державою правотворчої, правозастосовчої діяльності.

Норми права ЄС формуються на основі принципів права, тому останні є "фундаментальними конструкціями" всієї системи права, всього масиву норм права. Тому в ЄС перевага права співдружності над національним суттєво помітна.

Література:

1. Договір про Європейський Союз
2. Договір про заснування Європейської Спільноти
3. Аракелян М. Р. Право Європейського Союзу : підручник / М. Р. Аракелян, М. Д. Василенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.". – О. : Фенікс, 2012. – 390 с.

Науковий керівник: Амарян М.Х., кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально – політичних та економічних дисциплін, Криворізький факультет Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Городна Софія Володимирівна ІНСТИТУТ СУПЕРФІЦІЮ В
РИМСЬКОМУ ПРАВІ І ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ПРАВІ
УКРАЇНИ.....3

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Снігур Микола Васильович, Боднар Сергій Богданович
МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ АКТИ ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ В
ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....8

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Гордєєва Ольга Іллівна ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ
ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ.....12

Ковальчук Ярослав Вадимович ДОЦІЛЬНІСТЬ УЧАСТІ СПАДКОДАВЦЯ
У ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З
ЛЕГАТУ.....14

Кришевич Тетяна Юрійівна ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРАВОВИХ
РЕЖИМІВ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ.....17

Луців Світлана Володимирівна УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ НА
УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ: ПРАВО ЧИ ОBOB'ЯЗОК
НОТАРІУСА?.....20

Плита Андрій Ігорович БІРЖОВІ УГОДИ: ФОРВАРД, Ф'ЮЧЕРС
ТА ОПЦІОН.....23

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

<i>Дідух Анастасія Олександрівна</i> ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ.....	27
<i>Дільна Зоряна Федорівна</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВІДСТРОЧКУ ВИКОНАННЯ ВИРОКУ	30
<i>Комісарчук Юлія Анатоліївна, Клим Любов Михайлівна</i> ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	32
<i>Моїсеєнко Катерина Дмитрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА З ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ.....	35
<i>Нехоца Діана Василівна</i> РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ УБИВСТВ.....	37
<i>Пекар Ростислав Нар'янович</i> ДО ПИТАННЯ ПРО УЧАСТЬ ПРЕДСТАВНИКІВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
<i>Резнік Юлія Степанівна</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ У НІМЕЧЧИНІ.....	43
<i>Романюк Уляна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИНІВ У КІБЕРПРОСТОРІ.....	50
<i>Федчишин Андрій Анатолійович</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ».....	54
<i>Шамралук Софія Олександрівна</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТІВ АМНІСТІЇ ТА ПОМИЛУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	58

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

Гапесва Ольга Львівна ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....62

Калініченко Лілія Іванівна АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОЕКТІВ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....67

Мачуський Володимир Володимирович ПРОБЛЕМА ЗАКОНОДАВЧОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ СТАТУСУ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРА ЯК ОБ'ЄКТА ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....70

Плаксій Тетяна Геннадіївна ОРЕНДА ЗЕМЛІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ.....74

Руденко Людмила Дмитрівна, Рибак Олександра Юріївна МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....76

Суміна Олена АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСКОРДОННОГО БАНКРУТСТВА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....79

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право. Інформаційні технології

Гирявенко Ольга Мирославівна ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ З ПРАВОМ ЄС.....83

Довжук Ігор Володимирович ОХОРОНА АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ, РОЗМІЩЕНИХ В ІНТЕРНЕТІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ.....86

Історія становлення української державності

Городиська Кристина Сергіївна ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ІСТОРІОГРАФІЇ.....89

Ухач Василь Зіновійович «ВЕЛИКА БЛОКАДА»: КАРАЛЬНО-СИЛОВІ
ЗАХОДИ РАДЯНСЬКОГО ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ ПРОТИ
СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ (СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ).....92

Історія країн світу та міжнародні відносини

Кобзар Валентин Ігорович, Будяк Олександр Андрійович
СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ЄС І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА
ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ.....97

Підписано до друку 24.05.2018
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. 0979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99, 063 300 86 72
E-mail: tooums@ukr.net